

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

P. Kurpershoek, Assen

Toevlucht en sterkte

„...God is ons een toevlucht en sterkte..” (Psalm 46:2a)

Psalm 46 moet geschreven zijn na een tijd van grote wereldcrisis „...*Volkeren woeden, koninkrijken wankelden..*” (vers 7) in een niets en niemand ontsnijdende strijd. Aan welke wereldcrisis in de geschiedenis we precies moeten denken bij deze psalm is onzeker, maar duidelijk is wel, dat het heel erg moet zijn geweest. Zo erg, dat alle zekerheden in het leven onderuit gehaald dreigden te worden. Het was voor de dichter en zijn volk alsof de anders zo vaststaande bergen wankelden, ja, alsof de aarde zelf verplaatst werd (vers 3).

Schuilplaats

Maar nu is de crisis voorbij, en het kwaad ten goede gekeerd. De psalmist wil nu bezingen hoe de HERE zijn God in het geheel – crisis en uitredding – de hand heeft gehad en hoe Hij voor zijn volk is geweest in die moeilijke periode: „...*God is ons, een toevlucht en een sterkte..*” Hij was het naar Wie het volk kon toevluchten, toen een vloedgolf van geweld over de wereld ging en alle zekerheden op losse schroeven kwamen te staan. De HERE was toen als een rots in die branding, een schuilplaats, waar je veilig was in die boze tijd.

Zo sterk heeft de psalmdichter die veiligheid bij de HERE ervaren, dat hij over die watervloed van geweld uitroept: „...*Laat bruisen, laat schuimen haar wateren, laat de bergen beven door haar onstuimigheid..*” (vers 4). Laat ze maar tekeer gaan, die geweldenaars, laat ze maar begaan die oorlogszuchtige leiders, laat het leven maar komen zoals het komt! Want God is onze toevlucht, „...*Daarom zullen wij niet vrezen, al verplaatste zich de aarde, al wankelden de bergen in het hart van de zee..*” (vers 3).

„...*God is ons een toevlucht..*”, zingt de psalmist en in het tweede couplet (vanaf vers 5) blijkt dat hij daarmee een concrete plaats bedoelt: „...*de stad Gods, de heiligste onder de woningen van de Allerhoogste..*” Dat is Jeruzalem, de stad van God, waar Hij in de tempel woont en troont

temidden van zijn volk. Wie daar z'n toevlucht zoekt, is veilig, in Jeruzalem, de stad van vrede.

Kracht tot behoud

Maar de HERE was in die tijd van wereldcrisis niet alleen een toevlucht voor de zijnen, maar ook een sterkte, ook Degehe die de kracht en de macht heeft om bevrijding te geven. Daarover gaat de tweede helft van de psalm „...*Volkeren woeden, koninkrijken wankelden, Hij verhief zijn stem, de aarde versmolt..*”

In het laatste couplet (vers 9-11) horen we wat dat concreet inhield. De HERE is woest over de oorlog en Hij verwoest haar. Al het wapentuig vernietigt Hij. „...*Laat af en weet dat Ik God ben..*” Geen mens, hoeveel wapens hij ook heeft, hoe hij daarmee ook dreigt, kan ongestraft daarmee te keer blijven gaan. God is er ook nog. Hij is de Verhevene, een kracht tot behoud voor de zijnen. In het refrein van de psalm (vers 8 en 12) zegt de dichter samenvattend: „...*De HERE der heerscharen is met ons, een burcht is ons de God van Jacob..*” God met ons, Immanuel, op twee manieren. Als sterkte, als God van de legermachten. En als toevlucht, als God van het kleine, zwakke Jacob, het onaanzienlijke Israël, een schuilplaats voor de zijnen.

Saddam Hoessein

Dat volkeren woeden en koninkrijken wankelen is de hele geschiedenis door zo geweest. En ook vandaag maken wij het mee. Ik denk aan de bedreiging van de wereldvrede door de crisis in de Golf. Ik denk aan de bloedige strijd in Liberia, in Zuid-Afrika. Houdt het dan nooit op, dat woeden der volkeren en wankelen der koninkrijken. Is er nog een plek op aarde waar een mens veilig in vrede wonen kan? Is er nog een Jeruzalem, een oord van vrede, een land waar het leven goed is? En over wankelende koninkrijken gesproken, dat Koninkrijk van God, komt daar

nog wat van? Waar is de hand van God in dit alles? Waar zijn geopende vaderarmen, waar zijn krachtige rechterhand?

Al vragend echter dreigt een gevaar, dat groter is dan Saddam Hoessein of wie dan ook. Dit gevaar, dat wij in de wereldcrisis niet meer kunnen geloven, dat God God is. Dat de HERE ook voor ons vandaag een toevlucht en een sterkte is. Niet alleen een toevlucht, ook niet alleen een sterkte, maar het één en het ander. Onze God is beide en wat Hij heeft samengevoegd scheidde de mens niet.

Toevlucht of sterkte

En toch hebben de mensen van Gods volk de eeuwen door toch die twee eigenschappen van de Here God uit elkaar gehaald. Sommigen benadrukken God als toevluchts-

34e jaargang – nr. 18.
31 augustus 1990

In dit nummer

- 305 P. Kurpershoek
Toevlucht en sterkte
- 307 A. van der Dussen
Godsverduistering
- 309 P.C. van Wijk
Horen naar het Woord (1)
- 310 D.W.L. Milo
Eeuwig zingen
- 312 R.R. Ganzevoort
Eenheid en
verscheidenheid
- 314 J.v.d. Poll-Stapert
Verkeer en vervoer

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

oord, anderen geloven Hem vooral als sterkte, als macht en kracht tot behoud en bevrijding. Laat ik van elk van beide uitersten een paar voorbeelden geven.

Allerlei vormen van militant en nationalistisch christendom zijn een voorbeeld van een eenzijdig geloof in de HERE als kracht. De kruisridders in de vroege Middeleeuwen, Hitler, de militante protestanten in Noord-Ierland, zij menen met kracht en geweld Gods wil te moeten laten geschieden. En ze geloven, dat God met hen is en tegen hun vijanden. In wat mildere vorm vinden we die neiging om vooral in God als sterkte te geloven, als God die aan onze kant staat, ook in onze eigen traditie. Op de lagere school is mij geleerd, dat God, Nederland en Oranje een heel bijzondere band zouden hebben. Willem van Oranje heeft – als ware hij Mozes – ons volk – als ware het Israël – bevrijd van de duivelse Spanjolen. God was met ons. Ook in het activistische christendom neigt men tot die eenzijdigheid. God is vooral kracht, dat is zijn Heilige Geest. Als een mens nu maar een groot geloof heeft, kunnen er wonderen gebeuren. Wie ziek is zal op zijn gelovige gebed genezing ontvangen. Die eenzijdige nadruk op Gods sterkte leidt tot het verwaarlozen van de HERE als toevlucht, als veilige plaats in tijden van groot gevaar. En dat gaat ten koste van de christelijke troost. Als de HERE op bepaalde momenten meent van zijn kracht geen gebruik te moeten maken, geen bevrijding of genezing te schenken, dan blijft er niets meer over. Dan heeft de HERE afgedaan. Geen woord van troost voor lijdende mensen, geen toevlucht bij God.

Kracht naar kruis

Aan de andere kant zijn er christenen, die eenzijdig de HERE geloven als toevluchtsoord. In tijden van rampen en crises zien zij daar een oordeel van God in (terecht vaak!). Zij zeggen dan: laten we ons buigen onder zijn toorn en onze toevlucht zoeken bij de HERE. Ik denk ook aan christenen die zich weigeren te laten inenten. Als de HERE ons iets ergs wil laten overkomen mogen wij ons daar niet tegen verzetten. De troost is dan dat de HERE in grote gevaren een toevlucht is voor de zijnen. Ook in de moderne theologie wordt de HERE vooral als toevlucht gezien. De bekende rabbijn Harold Kushner met zijn boekje over Job heeft wat dat betreft z'n tienduizenden verslagen. God is niet almachtig, zo wordt gezegd, aan alle ellende in de wereld kan Hij ook niets doen. Maar Hij kan wel meelijden, troosten, kracht geven naar kruis. Werd vroeger de bevrijdingstheologie omarmd, vandaag mag er weer getroost worden van de moderne theologen.

Troost en hoop

Beide uitersten ondermijnen zo het geloof. Waar alleen in Gods bevrijdende kracht wordt geloofd en geleefd, blijven op den duur geen woorden van troost meer over. Waar de HERE alleen toevlucht mag zijn, blijven geen woorden van hoop meer over. Psalm 46 leert ons die twee eigenschappen van God niet te scheiden. Want de HERE is beide: toevlucht en sterkte. Soms zijn er tijden, dat Hij zijn bevrijdende kracht (nog) achterhoudt. Maar dan is hij nog voluit onze toevlucht en blijft de hoop dat er nog een dag zal komen, waarop God zijn kracht zal tonen. Zoals Hij in Jezus Christus heeft laten zien, dat Hij toevlucht en sterkte is. De God die in Christus ons lijden meegeleden, gedragen heeft en die ons door Christus bevrijdt uit de macht van het kwaad. Waar vinden we die God, vandaag in onze wereldcrisis? In Jeruzalem, zingt Psalm 46. In het midden van zijn gemeente, geloven wij. In de verkondiging van het Woord, in doop en avondmaal ontmoeten wij de God, die ons een toevlucht en een sterkte is, een Trooster en Bevrijder.

A. van der Dussen, Eindhoven

Godsverduistering

Een groeiend aantal kerkverlaters zegt rechtuit: „Het woord 'God' zegt me eigenlijk niets meer. Ik zie niet in, welk verschil het maakt of ik al dan niet geloof. De kerk waaruit ik stam is eigenlijk best een aardige club, waar ze ook allerlei goede dingen doen, maar nu het woord God me niets meer zegt, zegt de kerk me dus ook niets meer". Zo worden we in Nederland langzamerhand naar de kern van de zaak gedreven: God is geen relevante factor meer in ons leven en samenleven.

prof. dr. H. Berkhof: In
Voorbij Domineesland

De kern van de zaak

Aan de Leidse emeritus-hoogleraar Berkhof komt de eer toe, de discussie in kerkelijk Nederland rond het probleem van de kerkverlating op een hoger niveau te hebben gebracht. Dat begrip 'kerkverlating' verwijst naar het trieste verschijnsel, dat er tegenwoordig nog maar weinig kerkelijke gezinnen zijn, waar niet een of meer van de kinderen het christelijk geloof voor gezien houden. Sinds 1985 – het jaar waarin het bekende boek *Het lege testament* werd gepubliceerd – is er heel wat over de oorzaken daarvan gepraat en geschreven. Ligt het daaraan, dat de ouders het geloof niet echt hebben voorgeleefd? Heeft de kerk door een veel te traditionele instelling de kans laten glippen om jongeren te interesseren voor de bijbel en het geloof? Staat de beschamende kerkelijke verdeeldheid hun soms in de weg om nog te geloven? Hoe belangwekkend al die suggesties ook zijn, volgens Berkhof brengen ze ons niet bij de kern van de zaak. Hij vreest, dat de kerkverlating op een veel diepere crisis wijst die door geen geloofsoverdracht, modernisering of oecumene te bezweten valt. Onze samenleving heeft zich in de loop van de tijd zo ontwikkeld, dat God zelf voor talloos veel mensen niet meer ter zake doet. Ze zouden niet weten waar ze Hem voor nodig zouden hebben. Ze zijn geen atheïsten, die grimmig zeggen: „God? Die bestaat niet!” Welnee: ze maken zich in het geheel niet druk over Hem. Hij is eenvoudigweg te oninteressant om van te beweren dat Hij niet bestaat. En, zegt Berkhof, dat ligt niet enkel aan die mensen, als zouden zij zich in hun ongeloof koppig afsluiten voor de met handen te tasten werkelijkheid van God. Nee, dat ligt ook aan de cultuur, de maatschappij waarin wij leven. Die wekt de indruk, dat God volkomen is

uitgeschakeld en achterhaald. Je komt Hem in de samenleving nergens meer tegen. Het lijkt wel, alsof God inderdaad opgehouden heeft te bestaan, zo weinig als Hij terzake doet in het politieke, economische en kulturele leven.

Godsverduistering

Berkhof duidt dit alles aan met de term 'Godsverduistering'. Hij zinspeelt daarmee op het verschijnsel van een zonsverduistering: de maan staat dan precies tussen de aarde en de zon in, zodat wij de zon op dat moment niet meer kunnen zien. Zo, zegt Berkhof, leven wij niet maar in een tijd, dat veel mensen willens en wetens de ogen gesloten houden voor het licht dat van boven komt, voor God dus. Het is erger: er heeft zich iets tussen dat licht en ons oog ingeschoven. En wat is nou dat 'iets', waardoor God uit het beeld verdwenen is? Dat is de 'mondigwording' van het westerse mensdom. De mens heeft zich in de loop van de eeuwen ontworsteld aan allerlei machten boven hem. Hij is gaan ontdekken dat hij eigen baas is, dat hij zelf moet vaststellen hoe hij zijn leven moet inrichten, dat hij zelf en niemand anders verantwoordelijk is voor het leven. Bij stukjes en beetjes hebben wij die mondigheid veroverd. We zijn er achter gekomen dat we ons geen schrik hoeven laten aanjagen door witte wieven. We hebben ontdekt dat kanker geen goddelijke wraakactie is maar een woekering van cellen. We hebben geleerd dat we niet aan hogere machten de schuld moeten geven als er hongersnood komt, maar kunstmest moeten gebruiken en bacteriën moeten doden. We zien nu ook in, dat niet een paus of een dominee of krant ons kan voorschrijven hoe wij moeten leven, maar dat het een beslissing en een aanvoelen van onszelf moet zijn, of er kinderen komen of niet, of je zwart mag werken of niet. Welnu, vanuit dit beginsel van mondigheid is de westerse samenleving ingericht. Is het een wonder, dat in zo'n samenleving het licht van God niet meer kan doordringen? Een God die voorschrijft hoe wij moeten leven, die ons van (een deel van) onze verantwoordelijkheden ontheft, die de touwtjes van de wereldgeschiedenis in handen heeft – zo'n God is totaal verouderd. Wie gaag in zo'n God wil geloven, die ga z'n gang, maar de werkelijkheid is anders. De moderne samenleving zit zo in elkaar, dat de rol van God daarin feitelijk is uitgespeeld. De mensheid is een kind dat volwassen is geworden

en in alles wat hij doet en denkt gewaar wordt: ik sta nu op eigen benen.

Dat, zegt Berkhof, is de eigenlijke achtergrond van kerkverlating. De mondigheid van de mens, die heeft zich voor talloos veel tijdgenoten ingeschoven tussen God en hen. Met de beste wil van de wereld kunnen zij Hem niet meer zien. En niet alleen zij: hoeveel gelovige christenen zijn er ook niet, die soms worden aangevochten door het angstige vermoeden, dat het woord 'God' niet naar een werkelijkheid verwijst, maar hoort bij een voorbij tijd, toen mensen nog kinderen waren die een vader boven zich hadden...

Diskussie

Het is natuurlijk niet nieuw, wat Berkhof te berde heeft gebracht. Zo publiceerde Van Riessen reeds in 1967 (!) zijn boek *Mondigheid en de machten*, waarin hij aan de orde stelt dat „alle mensen een wereld ervaren, die zich voordoet alsof God er niet zou zijn.” Toch is het als een schok ervaren, dat Berkhof die term 'Godsverduistering' kerkelijk Nederland inslingerde. Naar ik meen heeft dat verschillende oorzaken. In de eerste plaats heeft Berkhof zich vroeger heel positief uitgelaten over het proces van 'mondigwording' van de mens. Het heeft een schrikfeffect, als een zo bekend en gewaardeerd theoloog als hij dan plotsklaps aandacht vraagt voor een donkere schaduwszijde ervan. In de tweede plaats heeft Berkhof de moed gehad, een in de kringen van de Raad van kerken – waarvan hij voorzitter is geweest – min of meer over het hoofd gezien thema op de agenda te zetten. Zelf zegt hij het zo: „We zijn met veel dingen bezig, maar niet hiermee.” En inderdaad: in de kringen van de Raad van kerken had men het over alles behalve over dit allerwezenlijkste punt. Ook daarom is het geen wonder, dat men zich opgeschrikt voelde. Zo heeft Berkhof bereikt wat inderdaad hard nodig was: dat het thema van de 'Godsverduistering' in bespreking kwam. Op een artikel dat hij schreef in *Trouw* van 1 april 1988 volgde een stroom van reacties, die later gebundeld zijn in het boek *Voorbij Domineesland*. Het is jammer dat men zo'n flauwe, niet erg tot lezen nodigende titel aan deze bundel heeft meegegeven, want zij is het waard om ervan kennis te nemen. Men komt vooral onder de indruk van de ernst van het verschijnsel en de moeite of zelfs de onmogelijkheid om er een oplossing voor te vinden, wanneer men de

reakties uit allerlei hoeken van de kerken en daarbuiten tot zich door laat dringen.

Graafland over Godsverduistering

Toch zal ik niet zozeer uit dit boek putten om nader in te gaan op het onderwerp 'Godsverduistering', maar uit een dit jaar verschenen studie van prof. dr. C. Graafland. Helaas heeft ook dit boek een weinig inspirerende titel meegekregen: *Gereformeerden op zoek naar God*, maar uit de ondertitel blijkt dat het hier over precies hetzelfde aktuele vraagstuk gaat: *Godsverduistering in het licht van de gereformeerde spiritualiteit. Het is om meer dan een reden een interessant boek.* In de eerste plaats treft de toon waarop het geschreven is. Graafland geeft geen beschouwing op afstand, maar laat duidelijk merken dat hij zich persoonlijk betrokken weet bij en geraakt is door de vraagstelling. Zijn bewogenheid is ook af te lezen uit het feit, dat hij over het algemeen

heel geduldig en voorzichtig in gesprek is met mensen, met wie hij hevig van mening verschilt. Dat doet weldadig aan: hij neemt hun problemen uiterst serieus, zonder in wazigheid terecht te komen. In de tweede plaats is zijn boek waardevol, doordat het een nauwkeurige analyse geeft van de gedachtengang van Berkhof. Na 'Graafland' realiseer je je, dat je bij Berkhof gemakkelijk over dingen heenleest. In de derde plaats treft de moed van de schrijver. Hij richt zich in zijn boek onmiskenbaar tot de kerken in de rechterflank van de gereformeerde gezindte en deinst er daarbij niet voor terug, die broeders en zusters door elkaar te rammelen en wakker te schudden. Als Nederlands gereformeerde lezer volg je dat op enige afstand, totdat je merkt: deze kritiek treft ons ook! Dat verklaart voor een deel de knorrigheid, die spreekt uit de twee artikelen die prof. J. Kamp-huis in het Nederlands Dagblad aan het boek wijdde: Graafland kijkt in alle loyaliteit toch tamelijk kritisch naar onze traditie! In de vierde

plaats – en dat is verreweg het belangrijkste – voegt Graafland iets nieuws aan de discussie toe. Hij merkt op, dat geen van de medewerkers aan *Voorbij domineesland* het probleem van de 'Godsverduistering' vanuit de gereformeerde traditie benadert. Zijn stelling is nu: dat is een gemis. Want als de gereformeerde traditie het waard is om in ere te worden gehouden, dan móet het mogelijk zijn er houvast aan te ontlenu bij het aanvangen van dit hete hangijzer. Zo gaat hij dan ook aan de slag; hij brengt twee ogenschijnlijke tegenpolen bij elkaar: enerzijds het typisch moderne probleem dat de mondigwording van de mens voor God geen plaats overlaat – anderzijds de klassieke gereformeerde belijdenis, die tot stand kwam lang voordat dit probleem ook maar in zicht kwam. Vervolgens wil hij laten zien dat er vonken zullen overslaan, dat die oude belijdenis inderdaad iets te zeggen heeft ten aanzien van dit moderne probleem, maar dat ook omgekeerd de crisis waarin we ons bevinden ons met

De lucht oorlog

De laatste dagen ben ik depressief en ik ben de enige niet. De bewerker ervan is de dictator van het oude tweestromenland, Saddam Hoessein. Op het moment (zondag 19 aug.) schijnt een oorlog onvermijdelijk. Ik heb alle preekteksten van de laatste tijd van m'n bureau geveegd en grijp naar houvast en naar 'de laatste dingen'. Voor mezelf, en voor de gemeente. Ik grijp naar Daniël 10: Wie is 'de Vorst van het rijk der Perzen'? Natuurlijk is dat geen aards heerser, maar één van de hoogste duivelen: de boze geest van Irak, zouden wij vandaag zeggen. De kwade genius van Saddam Hoessein. Achter elke politieke macht zit zo'n 'Vorst' uit de onzichtbare we-

reld. Dat roept moeilijke vragen op. Welke Vorst zit er vandaag achter de staat Israël? Noem hem niet Michaël. Want Michaël is een Vorst uit het leger van Jezus Christus en Israël zoekt zijn kracht in de atoom-bom. En welke Vorst zit er achter het Witte Huis? Kunnen we nog zeggen wat ds. B. Holwerda zei in de oorlog, toen tijdens een kerkdienst de geallieerde jagers het stationsemplement van Amersfoort bombardeerden: „Laten we gaan zingen; dan stemt de liturgie van de gemeente hier beheden samen met die van de geallieerde vliegers daar boven?” Daniël 10 is ontdekkend. Daniël zondert zich 21 dagen af in bidden en vasten. Hij smeekt om openbaring. Zoals wij vandaag houvast zoeken in Het Woord. Op de 21e dag verschijnt een hijgende engel. Hij excuseert zich voor de opgelopen vertraging. „Het was niet de bedoeling u 21 dagen te laten wachten. Maar de vorst van het rijk der Perzen kreeg mij op zijn radar en ogenblikkelijk liet hij zijn politieke bezigheden voor wat ze waren en hij vloog me tegemoet om me tegen te houden”. Dat was de werkelijkheid achter de Gods-stilte. Er mocht onder geen enkele voorwaarde openbaring komen. Israël mocht geen inzicht krijgen. Hét moest in de stikdonker blijven zitten. En zo machtig was die Vorst van satan, dat de engel-boodschapper er niet door kwam. We denken wel eens dat het voor de Here een peuleschil is om satan weg te blazen. Maar we weten toch van „de arbeid Zijner ziel” uit Jes. 53? Hoeveel heeft het onze lieve Heiland gekost om door te breken? De engelen hebben aan de duivelen hun handen vol. Dit geslacht vaart niet uit dan door bidden en vasten, zei de

Here Jezus, Matth. 17:21. We denken toch niet dat we er komen met een flutgebedje? vertroostende Bijbelse preken moeten worden bevochten. We zullen er hard tegenaan moeten. Michaël moet er soms aan te pas komen. Als Paulus smeekt om gebedshulp tegen de boze geesten in de lucht, terwille van de verkondiging (het Woord in de opening van mijn mond), zegt hij: „Houdt daartoe nachtwaken” (Ef. 6:18 Willibr. Vert.). Iemand attendeerde mij op de boeken van Frank E. Peretti ('This present darkness' – wordt vertaald). Ze zei: „Daar gaat het om dezelfde dingen: achter de machten op aarde zitten de Vorsten. Er zijn goede Vorsten, maar ze kunnen alleen wat doen, als ze een biddende gemeente achter zich hebben”. Waar bidden we om? Om de zaak van Amerika? Om vernietiging van goddeloze en wrede fanatici? Dat ook. Maar we bidden vooral: „Here Jezus kom haastig in de prediking en bemoedig en versterk het overblijfsel, want er is geen kracht meer in ons. Kom spoedig met de gerechtigheid van het koninkrijk en met uw sjaloorn”. Daniël hield dat 21 dagen vol, tot de Here zei: „Is Daniël nu nog niet geholpen? Laat Michaël ingrijpen!”

Toen was de zaak bekeken. Wat zou er gebeurd zijn als Daniël op de 19e of op de 20e dag was ingezakt? De Here Jezus heeft ons een gelijkenis geleerd, daartoe strekkende dat we altijd bidden moeten en niet vertragen, Luk. 18. Tot zover deze bijdrage aan de lucht oorlog.

G. v.d. Brink

nieuwe ogen doet aankijken tegen die traditie.

Een dialoog uit de jaren '50

Graafland grijpt voor deze konfrontatie terug op een discussie, die in 1955/56 gevoerd werd tussen Berkhof en de gereformeerde bonder ds. Boer. In dat gesprek kwam inderdaad aan de orde, of wij nog wel uit de voeten kunnen met die oude belijdenis, nu er zulke andere en nieuwe vragen gesteld worden. In de tijd van de Reformatie stond de vraag centraal: „Hoe krijg ik een genadige God?” Maar in de twintigste eeuw, vooral na de Tweede Wereldoorlog, werden veel mensen geplaagd door twijfels die hen een veel fundamentele vraag deden stellen: „Is er wel een God?” Dat is voor Berkhof aanleiding om tegen ds. Boer te zeggen: wij komen met de gereformeerde belijdenis niet meer uit. Want die vraag naar het bestaan van God is nieuw; zij is voortgekomen uit het proces van de mondigwording van de mens, dat pas goed op gang is gekomen in het eind van de 18e eeuw. Op zo'n nieuwe vraag is ook een nieuw antwoord nodig. Ds. Boer zegt in reactie daarop: Geen sprake van! Die vraag is niet zozeer nieuw, als wel goddeloos! Er spreekt immers ongelof en twijfel uit. Als zodanig is het een ongeoorloofde vraag, waarop God ook nooit een antwoord zal geven. Volgens de bijbel geeft God mensen die zulke vragen stellen maar één ding te verstaan: dat zij rebellen zijn en dat God daarom zeer kwaad op hen is. Daarom is ook in de twintigste eeuw de meest fundamentele vraag die er is: „Hoe krijg ik een genadige God? Hoe ontkom ik aan de verschrikkelijke gevolgen van de rebellie tegen God?” Ziedaar het thema dat door de gereformeerde belijdenis aan de orde gesteld is en dat in alle tijden het centrale thema blijft. Want hoezeer de tijden ook veranderen en in hoeveel opzichten de mens van de twintigste eeuw een ander is dan die van de 16e eeuw, één ding verandert niet. Dat is de realiteit van de zonde, van de toorn van God daarover en van de verzoening ervan door het bloed van Christus. De mens die twijfelt aan het bestaan van God doet niet iets wezenlijk nieuws ten opzichte van Adam, die vanuit het verlangen om als God te zijn van de verboden vrucht at. Beide twijfelen aan de waarheid van Gods woorden; in zoverre stellen zij zich beide boven God. Voor beide is er dan ook maar één uitweg: dat zij om genade smeken. Volgende keer zullen we zien wie er volgens Graafland gelijk heeft.

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Horen naar het Woord (1)

Het is dit jaar 100 jaar geleden, dat A. Janse en K. Schilder werden geboren. Terecht is hieraan aandacht besteed. Beiden zijn van grote betekenis geweest voor het gereformeerde kerkelijk leven. Beiden waren mensen met meer dan gewone gaven, die ze elk op eigen wijze hebben gebruikt. Beiden deden goede en kwade dingen. Het is goed, dat bij het gedenken gemaakte fouten niet worden verzwegen. Dat kan soms pijnlijk zijn. In april van dit jaar was er een 'Schilder-dag'. Naast waardering was er kritiek. Dat moet kunnen. Het Nederlands Dagblad van 30 juni schreef over Janse. Hierbij kwam de houding van Janse tijdens de tweede wereldoorlog aan de orde. Ook dat moet kunnen. Janse en Schilder hadden veel gemeen, maar tijdens de oorlog gingen hun wegen duidelijk uiteen. Beiden kozen voor een bepaalde houding tegenover de bezettende macht. Van Schilder kunnen we nog lezen 'Bezete Bezit', de gebundelde artikelen van zijn artikelen in De Reformatie van 1940. In die artikelen riep Schilder o.a. op de schuilkelder uit te komen en het uniform aan te trekken. En het kon voor ieder duidelijk zijn wat hij hiermee bedoelde. Janse liet in 1941 een brochure verschijnen onder de titel 'Onze houding in deze tijd' en hij liet er geen twijfel over bestaan, dat volgens hem elke vorm van verzet tegen de Duitsers onbijbels was. Tweeërlei keus dus. En beiden riepen zich op Gods Woord. De artikelen in het Nederlands Dagblad hadden een 'ingezonden' van Ds. A.J. Moggré tot gevolg. Reeds eerder schreef Moggré in de Gereformeerde Kerkbode (uitgave Buijten & Schipperheijn) enkele artikelen onder de titel 'Recht van opstand?'. Hij deed dit, zoals hij zelf schreef, naar aanleiding van de gebeurtenissen in Oost-Europa. Moggré beantwoordde de gestelde vraag ontkennend: geen recht van opstand. Janse deed dat tijdens de laatste wereldoorlog ook. Het is niet m'n bedoeling in te gaan op hetgeen door Moggré werd geschreven. Op één opmerking uit zijn 'ingezonden' wil ik echter wijzen. Hij wijst er op, dat Janse tijdens de oorlog het 'vertheologiseerde kerkvolk' opriep om de knieën te buigen voor de Here en in dit verband wijst hij op zijn bejaarde Schiedamse collega (Ds. C. Vonk), die kritiek kreeg vanuit de ouderlingenbank, toen hij tijdens een preek „bij het geronk van overvliegende bommenwerpers met zijn vinger omhoog wees en dat geronk aanwees als de wraak van Jahweh over een ongehoorzame Christenheid”. Aangenomen

men dat het verhaal juist is, de houding van Vonk is tijdens de oorlog een andere geweest dan die van Janse. Het boek 'Bezete Bezit' (de gebundelde artikelen van Schilder) werd mede op zijn initiatief uitgegeven. Zijn naam staat onder het voorwoord, waarin gewezen wordt op de „nationale en kerkelijke trouw van Prof. Dr. K. Schilder”.

Een toespraak van Ds. J.A. Vink

In mijn bezit is een toespraak van Ds. J.A. Vink (overleden in 1964), die door hem werd gehouden op een predikantenconferentie kort na de oorlog. Vink heeft Janse en Schilder goed gekend. Hij heeft de houding van Janse betreurd, ik heb er meer malen met hem over gesproken. Vink deed uit overtuiging mee aan het verzet tegen de Duitsers. In zijn toespraak stelt hij de houding van beiden, Janse en Schilder, aan de orde. Ik was al lang van plan deze toespraak eens te publiceren. Het lijkt me goed dit nu te doen. Een letterlijke weergave van de toespraak lijkt me, ruim veertig jaar nadat die werd opgeschreven, niet wenselijk. Ik geef het gesprokene in eigen woorden weer en volg daarbij Vink op de voet. Waar ik Vink letterlijk citeer, zal ik dat duidelijk aangeven.

Janse en Schilder

Velen waren omstreeks 1930 blij met de publicaties van Janse en Schilder. De reformatorische geest, die er in naar voren kwam, sprak velen aan. Denk aan wat Schilder ons begon te zeggen over de kerk en wat Janse schreef over de realiteit van de verbondsverhouding. Velen voelden hun werk aan als een bevrijding. Die bevrijding lag hierin, dat geen andere gebondenheid erkend wilde worden dan die aan het Woord alleen. Vink: „Ik noem deze dingen omdat we niet vergeten willen, dat we in het opkomen en doorwerken der reformatorische gezindheid in onze kerken Schilder en Janse beiden blij begroet en graag naar hen geluisterd hebben.” Hoewel Janse en Schilder op verschillende manieren Gods Woord benaderden, kon van echte verschillen nauwelijks gesproken worden. De geschiedenis is echter verder gegaan. De oorlog kwam. Wat Schilder in De Reformatie schreef was van een geheel andere inhoud dan wat Janse bv. in pro Ecclesia naar voren bracht. Janse schreef over de noodzaak van totale onderwerping

aan de vijand, die volgens hem in Jeremia 29 wordt geboden. Schilder opende de bijbel terwille van geloofs-aktivering, die volgens hem moest leiden tot verzet tegen de Duitsers. Vink: „Voor Janse was het de vraag of de klokken niet moesten verstommen voor de kanonnen. En of in het gericht de kerk zich niet bezinnen moest op de vraag of zij nog wel het recht van spreken en van preken had. Schilder wist zich geïnspireerd door de ruiter op het witte paard. Er kan weer geprekeet worden. We horen eerst klokken, dan kanonnen.”

Verschillen dus. En toch wilden beiden horen naar het Woord en in de concrete situatie de boodschap van het concrete Woord verstaan. Vink: „Wie Schilder-uit-de-oorlog leest, die ziet hoe deze de boodschap in het Woord, ook der profeten, horen wil in het geheel der Schriften, die ons de glorie van de niet te weerhouden Christus verkondigen. Die haast heeft in verband met Zijn toekomst. En die in die haast de wereld rijp maakt voor zijn gericht en nu, voor het eindgericht. Daarin komen én de boosheid én de trouw openbaar... in hun antithetische verhouding. Daarom moet de kerk geactiveerd worden tot de strijd. Zo heeft Schilder het Woord gehoord.”

Janse bracht naar voren, „dat de HEERE een twist heeft ook met Zijn kerk, die geofferd heeft aan de goden van de tijd. Terwille van die twist des HEEREN zijn ook de vijanden gekomen ter verwoesting, wie weet ook van de kerk en van het leven der kerk in allerlei verband. Daarom moet de kerk geleerd worden zich te verootmoedigen en het gericht... in verootmoediging te ondergaan. Wee de kerk, die zich wil verzetten, waar de HEERE slaat. Zo heeft Janse naar het Woord gehoord.”

Met een beroep op het Woord komen beiden dus tot een heel verschillende conclusie.

(wordt vervolgd)

D.W.L. Milo, Nunspeet

Eeuwig zingen

van Gods goedertierenheid

U hebt nu tot zes reizen toe kunnen kennisnemen van de continuïteit van oud- en nieuwtestamentische psalmzang. Die artikelen, welke alle de vijftoonsladder tot thema hadden, zijn listig over diverse maanden verspreid – maar dat had u wel door. Opgeluisterd door prachtige melodieën is u voorzichtig wat wijsheid bijgebracht: over hele en halve toontrappen, witte en zwarte toetsen, grote en kleine-terts-ladders, woestijnzang, gregoriaans, psalmtonale modi en nog veel meer. Dat ging allemaal over onze kerkzang, ons kerklied; waar we graag eeuwig aan meedoen.

Immers vormt een lied een huwelijk tussen woord en toon. Nu, dan moeten we ons maar niet tevreden stellen met een beetje kennis van de tekst – dan mogen we ook wel eens luisteren en kijken naar de melodieën. Zijn we nu kerkzangers of niet? Nu is dus ons thema weer de eeuwige kerkzang en dan op noten, die van Horeb tot Rome, van Geneve tot Amsterdam hebben gediend.

Vijftoonsladder

De voorgeschiedenis van die vijftoonsladder laten we nu maar rusten, hoewel ook hier Gods schepingsgegevens aanwijsbaar zijn. We gaan uit van de toonladder, welke de kinderen van Israel uit Egypte meebrachten. Deze zg pentatonische reeks werd tot in Davids tijd gebruikt; ja, zoals we zagen zingen vandaag Schotten, leren en andere Kelten nog een aantal liederen op deze 5 toontjes.

We hebben begrepen, dat de vijf zwarte toetsen op ons klavier, die precies de pentatonische ladder vormen, twee duidelijke hiaten vertonen: de sprong van re naar fa en die van la naar do. Dit werd trouwens al duizenden jaren geleden gezien en gehoord. De Syriërs, wier handelswegen door Israel liepen, brachten liederen mee, waarbij de 2 hiaten op diverse wijzen waren gevuld. Door die verschillende toongroeperingen kregen de 7-toonsreeksen geheel aparte karakters, welke in kleur en spanning boven de 5-toons ladder uitgingen.

Zeventoonsreeksen

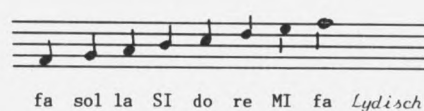
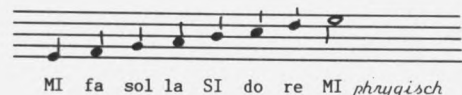
De kennis der Syriërs werd later aangevuld, verbeterd en van theoretische grondslagen voorzien in de Griekse cultuur. Deze gaf aan de toonreeksen dan ook Griekse namen

mee, als dorisch, lydisch, phrygisch, ionisch enz., namen die u in uw kerkboek waarschijnlijk tegenkomt.

Daarna hebben de Romeinen, met name paus Gregorius I (die zich heel niet paus wilde laten noemen, wist u dat?) de hele Griekse muziektheorie nog eens overhoop gehaald, herordend en tenslotte vastgelegd in het zogenaamde gregoriaans. Deze gregoriaanse ladders, uitgebreid tot de kerktonale modi, beheersten de gehele kerkelijke en nietkerkelijke muziek, tot aan renaissance en reformatie.

Kerktonale modi

Als u even niet oplet halen we nu een trucje uit, om u te helpen. We schrijven namelijk de u bekende do-re-mi ladder in muziekschrift uit, en plaatsen tussen de u bekende 5 noten MI en SI.

We nemen elke toonladder apart. Aanvaarden we in de eerste figuur de C (slottoon) als de grondtoon, dan herkennen we de toonladder van C grote terts. Maar deze reeks heette al eeuwen geleden de *ionische reeks*. U vindt deze reeks, zij het op een andere toonhoogte maar in dezelfde samenstelling, in de psalmwijzen 1, 25, 42, 68, 84, 98, enz. En wat we er van onthouden is dit: als C de grondtoon is heeft de ionische reeks geen kruis en geen mol, dus geen verhoogde of verlaagde toon. Nu schrijven we dezelfde noten uit, maar nemen D als grondtoon (bij de

psalmen is de slottoon altijd de grondtoon). We stappen ongemerkt van noot op toon. U weet het verschil? Een noot kunnen we schrijven en lezen; een toon kunnen we spelen en horen. En wat zien we nu? Dat we een kleine-terts ladder samenstelden, uit hetzelfde materiaal. Maar – in tegenstelling tot de ons vandaag algemeen bekende kleine-terts ladder, waar de B blijvend tot Bes wordt verlaagd – handhaaft deze reeks zijn grote sext (sext = zesde). We noemen deze modus de *dorische* en vinden die in tal van psalmwijzen, als: 2, 5, 8, 9, 10, 12, 13, enz. En we onthouden ervan: dorisch is een kleine-terts modus, met een mol te weinig (of, getransponeerd, een kruis teveel). We achten dorisch zwak-mineur. Slechts bij uitzondering, en dan nog op goede gronden, krijgt een dorische psalmwijs een verlaagde sext, als ps. 48.

Schrijven we opnieuw dezelfde noten op, maar nu uitgaande van de grondtoon E. Dan vinden we weer een kleine-terts ladder; maar het kruis, dat bij de ons bekende mineurladder de tweede trap F verhoogt tot Fis, is afwezig. Die lage F heeft een neerdrukkend karakter; we zouden deze reeks, de *phrygische*, sterk mineur willen noemen. En we onthouden dat phrygisch een kruis te weinig, of, getransponeerd, een mol teveel heeft. Zie psalmwijzen 17, 51, 100 e.a.

We slaan de F-ladder even over en bouwen nu een reeks op G. Hier zien we een grote-terts ladder – psalmwijzen 19, 139, 46 enz. – maar de verhoogde septime (= zevende) die we bij majeur mochten verwachten, ontbreekt. Ergo deze *mixolydische* ladder heeft een kruis te weinig of een mol te veel voor moderne oren. Deze modus zouden we zwak majeur willen noemen.

We komen aan de A-ladder en noemen deze de *aeolische* reeks. Ze komt bij diverse psalmwijzen voor als 38, 110, 4 en 72. Zoals we van A kleine-terts verwachten komen er geen kruisen of mollen aan te pas; de ladder is normaal mineur.

Tenslotte noemen we nog de F-ladder. Die sloegen we even over omdat in deze modus geen psalmwijzen voorkomen. Bij de F-ladder missen we de verlaging op B, waar we een vaste mol hadden verwacht, die een Bes moest leveren. Door deze stralende kwart (= vierde) noemen we deze *lydische* modus sterk majeur. U vindt ze gebruikt bij componisten als v. Beethoven, Grieg en Badings, om enkele te noemen.

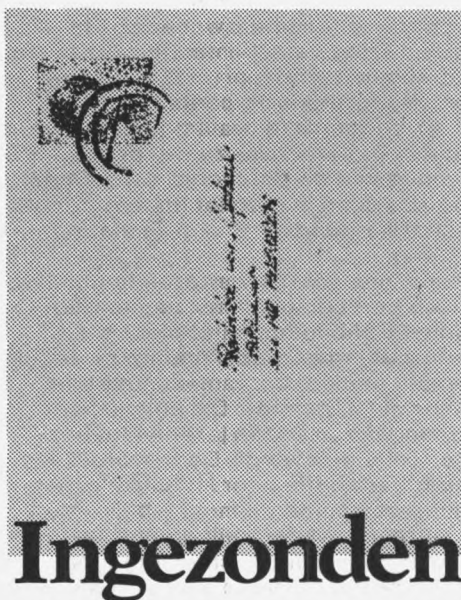
Resumerend

We treffen dus 3 majeur- en 3 mineur toonaarden aan. Een zwak, een nor-

maal en een sterk mineur; ook een zwak, een normaal en een sterk majeur. Uit deze royale middeleeuwse spijskaart kozen de latere componisten de gemiddelden uit: *ionisch en aeolisch, die zich tot grote en kleine tertsen lieten ontwikkelen*. De mooie tussentinten gingen verloren. Daarentegen kwamen willekeurige verhogingen en verlagingen, die grenspasjes leveren naar andere toonaarden.

Daarom moeten we zuinig zijn op ons psalmboek. Daarin treffen we namelijk Gregoriaanse modi tussen andere, die zich als modern majeur en mineur laten behandelen. De stoerheid zit meestal in dat ene kruisje teveel of te weinig. In 1500 zou zulk een kerkboek nog geheel in de greep van het gregoriaans zijn gecomponeerd; in 1600 zouden majeur en mineur het karakter bepalen. De gemengde samenstelling van onze psalmwijzen, uit de tijd waarin de Roomse Kerk haar greep op de cultuur verloor, dateert ons psalmboek in het midden der zestiende eeuw.

En in alle hier gegeven toonladders treft u – dat mag u nooit ontgaan – de vijftonige reeks van Mozes' psalmen aan, die u als de zwarte toetsen van uw klavier hebt leren kennen, en waaraan zelfs de modernste Zwölftöner-componisten niet ontkomen.

Zijn de 3FvE verbindend?

1. Als de Drie Formulieren van Enigheid door ambtsdragers worden ondertekend, wat is daarvan dan de betekenis? Binden de belijdenisschriften onze ambtsdragers? Tot nu toe heb ik gedacht dat zulks nogal vanzelf spreekt; want wie zijn handtekening onder een contract zet is daaraan gebonden. Ook ons Ac-

koord van kerkelijk samenleven stelt in art. 17, dat ambtsdragers de 3FvE dienen te ondertekenen. „Indien een ambtsdrager de ondertekening weigert of niet langer voor zijn rekening kan nemen zal de uitoefening van zijn ambt worden opgeschort...”. Door ondertekening van de 3FvE betuigt men onder ons zijn instemming met de leer van de kerk.

2. In 'Opbouw' van 3-8-1990 schrijft drs. H. de Jong, dat het gewoon te gek is dat wij aan deze belijdenisschriften uit een heel andere tijd en cultuur gebonden zouden zijn. De 3FvE hebben volgens hem hun tijd gehad, zelfs als ze zouden worden gemoderniseerd. Wel zal het wezenlijke wat in die oude papieren staat ook nu nog naar voren moeten komen, maar met 16e eeuwse geschriften moeten we wat voorzichtiger worden.

3. Als ik drs. de Jong goed heb begrepen dan hecht hij wel veel waarde aan de kern van de leer uit de 3FvE, maar niet veel aan de ondertekening ervan. Drs. de Jong acht zich kennelijk niet meer gebonden aan de belijdenisschriften. Hebben de 3FvE dan voor hem geen verbindend karakter meer? Hij heeft toch zijn handtekening geplaatst? Heeft drs. de Jong wel de vrijheid om zich van de binding aan de belijdenisschriften te ontdoen?

4. Om alle misverstanden te voorkomen: ik heb veel bewondering voor de Schriftuitleg van drs. de Jong en voor zijn preken (voorzover ik die ken). Ook het taalgebruik van drs. de Jong vind ik buitengewoon boeiend. Toch heb ik tegen zijn 'losbandigheid' een aantal bezwaren:

a. psychologische bezwaren.

Van buiten onze kerken vindt men weer stokken om de hond te slaan; daardoor wordt onrust in eigen gelederen veroorzaakt. Dit argument wordt door meerderen genoemd, maar dat is mijns inziens niet het sterkste. Weliswaar behoren vleeseters rekening te houden met vegetariërs, maar er zijn grenzen.

b. **historische** bezwaren. In de Reformatietijd, maar ook na de Afscheiding is er in en buiten de Hervormde kerk zeer veel gediscussieerd over de binding aan de belijdenis (o.a. quia en quatenus). Van deze diepgaande meningsverschillen merk ik bij drs. de Jong nagenoeg niets. Maar... de geschiedenis is niet normatief.

c. **juridische** bezwaren. Drs. de Jong heeft meer dan eens zijn handtekening onder de 3FvE geplaatst. Doet hij dat niet weer? Heeft hij dan nog het recht om zich Ned.Ger. predikant te noemen? Is de publieke trouw van drs. de Jong niet in geding? Toch behoeft ook dit bezwaar niet doorslaggevend te zijn, mits drs. de

Jong in overeenstemming met de Bijbel onderwijst en preekt. Wel vind ik, als dat het geval is, dat er een publieke oplossing moet worden gevonden voor art. 17 van het Accoord van kerkelijk samenleven.

d. **sociale bezwaren.** Treedt drs. de Jong niet (te) individualistisch op? Hij leeft en werkt toch in een kerkverband? Hij kan toch weten dat deze opvatting velen veront- rust? Mag drs. de Jong zó schrijven, zonder daartoe toestemming te hebben ontvangen?

5. Samenvattend en concluderend: Ik heb tegen de opvatting van drs. de Jong psychologische, historische, juridische en sociale bezwaren. Ook als ik in aanmerking neem dat drs. de Jong grote verdiensten heeft voor onze kerken. Naar mijn oordeel dienen onze kerken (elke plaatselijke gemeente) zich uit te spreken over de handhaving van art. 17 van ons Accoord van kerkelijk samenleven.

6. Lectuur

Accoord van kerkelijk samenleven Ned.Ger. kerken (verklaring en art. 17)

Chr. enc. 2e dr.: belijdenisschrift, Kampen, 1956

Prof.dr. J. van Genderen: De ref. belijdenis in discussie, 's-Gravenhage, 1971

Prof.dr. D. Nauta: De verbindende kracht der bel.geschr., Kampen, 1969

Prof.dr. A.D.R. Polman: Onze Ned. Gel. Bel. I, bladz. 9-103, Franeker, ± 1950.

Dronten, augustus 1990, A. Kadijk

Naschrift

Aangezien ik van mening ben dat ik in mijn artikelen 'Woekeren met het ene talent' lang genoeg over de aangesneden zaken aan het woord ben geweest wil ik het nu kort houden.

1. De leer van Christus' kerk draagt een verplichtend, niet vrijblijvend karakter en het is zeker terecht dat van de voorgangers gevraagd wordt zich daaraan van harte en royaal te verbinden en zich daarmee voor hun medebroeders en -zusters herkenbaar en aanspreekbaar te maken. Een eenvoudige handtekening onder de belijdenisgeschriften kan de mondeling in de gemeente gedane beloften dienaangaande onderstrepen.

2. Omdat de leer van de kerk in oude belijdenisgeschriften geformuleerd staat – wij hebben tot nog toe geen betere, zullen die voorlopig ook wel niet krijgen en toch dragen ze hoe mooi ze ook zijn op een soms hinderlijke wijze het merk van hun tijd – is een *juridische* binding daar- aan hachelijk. Te vaak is immers

gebleken dat juist de kleinste geesten in de kerk daarin een uitnodiging zien om hun lust tot kritiek op anderen bot te vieren en zo een geest van achterdocht en wantrouwen tegen goede evangeliedienaars onder het kerkvolk te laten rondwaren.

3. Daarom bepleit ik een geestelijke en soepele binding aan de belijdenisgeschriften. De mogelijkheid moet open blijven om in een confessionele herkenbaarheid ten aanzien van bepaalde, al lang bedenkingen opwerpende punten twijfels te uiten en een meer schriftuurlijk denken te bevorderen. Dit gewelddadig af te knippen zou frusteren en bovendien het theologisch denken tot saaiheid veroordelen.

4. Reeds als predikant in de nog ongedeelde vrijgemaakte kerken nam ik dit standpunt in en ik ben daarom (en niet om een onderteke- ning van de Open Brief) in 1968 ge-

schorst. In Amsterdam (gemeente en regio) wist men dit en men heeft mij als predikant aanvaard. Ik voel mij sindsdien nederlands gereformeerd predikant, in feite en in rechte.

5. Toen ik schreef 'dat het gewoon te gek is... enz. (zie punt 2 van het 'ingezonden') had ik niet de drie formulieren van de belijdenis maar de liturgische formulieren op het oog.

6. 'Treedt drs. De Jong niet (te) individualistisch op?' Ik denk dat als ik individualistisch was ik me minder kwetsbaar zou opstellen en mij meer in stiekemheid zou hullen. Het is waar, ik weet dat mijn opvatting velen verontrust maar hun opvatting verontrust mij weer. Toch zeg ik dit niet hardvochtig; ik bemin al mijn kritische broeders en zusters harte- lijk, – zoals ik merk dat br. Kadijk het mij doet.

H. de Jong, Zeist

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

Eenheid en verscheidenheid

Of we het willen of niet, we kunnen ons niet veel langer blind houden voor de feitelijkheid dat er ook in eigen kring verschillen zijn. Grote verschillen soms, en niet altijd over onbelangrijke zaken. Als het gaat over de vrouw in het ambt, kinderen aan het avondmaal en de rol en functie van de predikant, dan komen broeders en zusters soms vrij scherp tegenover elkaar te staan.

Het is wel goed om daarbij het historisch perspectief in het oog te houden. Er zijn in onze tijd niet veel eensgezinde bolwerken meer over, en dat heeft alles te maken met de ontwikkelingen in onze cultuur: ontzuiling, secularisatie, individualisatie. Zelfs de evangelische wereld – naar buiten toe een duidelijke groep gelijkgestemden lijkend – blijkt in een recent onderzoek op allerlei belangrijke punten van mening te verschillen¹. Misschien dat in de gereformeerde orthodoxie nog enkele kerken de eenstemmigheid weten te bewaren, maar vaak gaat dat dan ten koste van het leven in deze wereld. In het isolement zoeken zij hun kracht, maar het aldus samengeklonterde zout is voor de wereld onbereikbaar.

Is het dan nog wel mogelijk om als kerk in deze wereld eenstemmig en eenvormig te zijn? Vermoedelijk zal

dat alleen lukken wanneer men zich in sterke mate isoleert, en *dus* in wezen de tijd en situatie waarin men leeft negeert. Wie rekening houdt met de voor iedere gelovige en iedere gemeente verschillende leefsi- tuatie, en wie dan juist in die situatie het evangelie wil verwoorden en zijn geloof wil verantwoorden vanuit het evangelie, die zal in elke situatie tot een eigen keuze moeten komen

Gelijkheid wenselijk?

Overigens is het ook de vraag of verregaande gelijkheid wenselijk is. Dat zou namelijk betekenen dat het evangelie als zodanig een eigen vormgeving aandraagt die los van tijd en situatie gegeven is. Dit abstracte evangelie met haar concrete vormgeving geldt dan in onze tijd en situatie precies zo als in andere tijden, bijvoorbeeld de Bijbelse. Dat ontdekken we in de Bijbel echter nergens. De HEERE heeft zich niet geopenbaard in eeuwige tijdloze dogma's, maar in de geschiedenis van een bepaald volk in een be- bepaalde tijd en situatie. Vandaar dat we in de Bijbel zelf een historische ontwikkeling zien op allerlei punten, inclusief het beeld waarin de HEERE Zelf zich openbaart. Wat in een be- bepaalde tijd en situatie aanvaardbaar lijkt wordt elders sterk afgewezen.

Wat door de ene Bijbelschrijver wordt veroordeeld onder de leiding van de Heilige Geest wordt door de andere Bijbelschrijver onder leiding van diezelfde Geest toegestaan. Wie bijvoorbeeld Paulus en Jacobus met één stem wil laten spreken over de verhouding van rechtvaardiging en goede werken komt in de problemen², omdat hij de verscheidenheid binnen de eenheid van de Heilige Schrift miskent. Wie één boodschap zoekt van kافت tot kافت ontkent feitelijk het karakter van Gods Woord als openbaring in de geschiedenis.

Zo is het mogelijk een Bijbels pleidooi te voeren voor kerkelijke verscheidenheid in verschillende tijden en situaties. Toch mogen we dat nooit loskoppelen van het Bijbels pleidooi voor kerkelijke eenheid. Eenheid zonder verscheidenheid is onbijbels en verstikkend; verscheidenheid zonder eenheid is onbijbels en verwarrend. Beide houdingen halen ons uit de gezonde spanning van het evenwicht; van beide houdingen zien we ook in de kerken om ons heen voorbeelden te over. Die vaststelling moet ons niet brengen tot arrogante zelfgenoegzaamheid, maar tot zelfonderzoek om dat evenwicht te vinden. Het lijkt mij toe dat we daarin ook trouw zijn aan de ontstaansgeschiedenis van onze kerkgemeenschap: trouw vasthouden aan de waarheid van Gods Woord, open voor de situatie waarin we leven.

Vertaling naar de praktijk

Wanneer we die principes willen vertalen naar de kerkelijke praktijk betekent dat in de eerste plaats dat we in gesprek zijn. Dat gesprek moet mijns inziens op drie niveaus plaatsvinden. Het eerste en fundamentele gesprek is het gesprek met de Schrift. We willen ons laten gezegen door de Heilige Geest zoals die vooral ook door de Bijbel tot ons spreekt. Daaraan moet al ons handelen getoetst en genormeerd worden, omdat we alleen in de waarheid van het evangelie het anker voor onze eenheid kunnen vinden.

Opnieuw moet daarbij gezegd worden dat dit gesprek niet kan plaatsvinden in het luchtledige: er dient tegelijk een gesprek te zijn met de tijd en situatie waarin we leven. We zijn niet van deze wereld, maar we zijn wel in deze wereld³. In die situatie waarin we leven willen en moeten we christen zijn en ons geloof verwoorden en verantwoorden. Daardoor komen we onherroepelijk tot de verscheidenheid, omdat de situatie voor elk van ons verschillend is. Jongeren leven in een andere wereld dan ouderen; predikanten hebben een andere leefsituatie dan hun gemeenteleden, alleen al

omdat de laatsten veelal fulltime onder andersdenkenden leven en werken; huisvrouwen hebben een andere wereld dan fulltime buitenshuis werkenden; werklozen en gehandicapten weer een andere dan studenten of renteniers; alleenstaanden leven anders dan gehuwden of thuiswonende kinderen, etcetera. Ieder van ons heeft een eigen situatie waarin het geloof moet worden beleefd. Bovendien is er ook op kerkelijk niveau een groot verschil in leefwereld en -cultuur te zien. De Alblasserwaard is de Bijlmer niet en de Veluwe is anders dan Limburg en weer anders dan 'donker Noord-Holland'. Hechte dorpsgemeenschappen functioneren ook kerkelijk anders dan geïndustrialiseerde en gefragmenteerde (forenzen)steden, waar het sociale systeem niet langer een eenheid is, maar waar men voor elk aspect van het leven (sport, school, werk, geloof, familie) andere mensen ontmoet. Het gaat hier niet om een waardering van wat beter is, maar om de neutrale vaststelling van de verschillen. Wie dan overall gelijkvormige en gelijkdenkende kerken en gelovigen wil zien zet dit noodzakelijke gesprek met de situatie stil.

Voorwaarden voor het gesprek

Om in de verscheidenheid de eenheid te kunnen bewaren is het derde gesprek onontbeerlijk. Dat is het gesprek met elkaar. Dit gesprek zal zowel binnen de gemeente, tussen gemeenten van ons kerkverband en tussen onze kerken en andere kerken moeten plaatsvinden. Om een opbouwend gesprek mogelijk te maken is het volgende nodig:

- De overeenstemming over de fundamenteën van het christelijk geloof. Waar dat ontbreekt is eenheid onmogelijk en een gesprek over de verscheidenheid zinloos. Ik ben er van overtuigd dat deze overeenstemming in onze kerken ruimschoots aanwezig is. Dat maakt het gesprek mogelijk en de moeite waard.

- De vooronderstelling dat onze gesprekspartner even eerlijk en serieus zoekt naar Gods weg in zijn of haar situatie. Zonder dit uitgangspunt ontbreekt het respect en is elk gesprek gedoemd te blijven steken in wederzijdse veroordelingen.
- De durf om het gesprek aan te gaan. Het lijkt veiliger in de kring van het eigen gelijk te blijven hangen om daar bevestigd te worden. We zullen de liefde nodig hebben om elkaar überhaupt te zoeken, verschillen ter sprake te brengen en ook vragen en kritiek op een zorgvuldige manier te uiten. Als dit ontbreekt zullen we in verschillende kampen uit elkaar vallen.

- De openheid voor de mogelijkheid dat Gods Geest onze broeder en

zuster in hun situatie een andere weg wijst dan ons in onze situatie. Arrogantie en zelfgenoegzaamheid passen een christen niet. Wat voor de een ondenkbaar is kan voor de ander een weg van geloofsgehoorzaamheid zijn.

- De bereidheid om niet alleen te praten over concrete verschilpunten, maar vooral te zoeken naar de achterliggende geloofskeuzen. Dan kunnen we ontdekken dat onze verschillende keuzen gebaseerd zijn op liefde voor en luisteren naar Gods Woord. Als we zo afsteken naar de diepte zullen we ook elkaars vroomheid (in de goede zin van het woord) op het spoor komen en zien dat de eenheid de verscheidenheid omvat en begrenst.

- Boven alles: De wil om samen te gaan luisteren naar en studeren in Gods Woord als norm en leidraad voor ons leven. Niet om elkaar de eigen interpretatie van dat Woord op te dringen, maar om elkaar in liefde aan te scherpen en hand in hand Gods weg te leren gaan.

Als dit gesprek op drie niveaus mogelijk is zullen we waarlijk kerk kunnen zijn. Want de ware kerk is één, maar ze draagt geen uniformen.

¹ H.C. Stoffels, Wandelen in het licht, uitg. Kok 1990

² Romeinen 3:28 / Jacobus 2:24

³ Johannes 17

J. v.d. Poll-Stapert, Leidschendam

Verkeer en vervoer

Toespraak Ontmoetingsdag van de Ned. Geref. Kerk, 31 maart 1990 Barneveld

De auto is toch eigenlijk een prachtig vervoermiddel. Je voelt je vrij en je kunt gaan en staan waar je wilt. Je hebt het idee dat de hele wereld aan je voeten ligt. Tevens voel je iets van macht want je hebt het idee dat je de omgeving naar je hand kunt zetten. Om deze twee redenen: vrijheid en beheersing kunnen wij globaal gesproken moeilijk afstand doen van dit vervoermiddel. De onafhankelijkheid is ons dierbaar.

Maar het paradoxale is dat de individuele vrijheid van verplaatsing leidt tot onvrijheid bij anderen: kinderen die niet meer veilig op straat kunnen spelen, bejaarden die angst hebben om de straat over te steken, voetgangers en fietsers die gedwongen worden vieze uitlaatgassen in te ademen. En wat te denken van de dagelijkse verstoppingen in de binnensteden? De vrijheid is daar in zijn tegendeel omgeslagen.

Eveneens paradoxaal is dat individuele beheersing van de omgeving leidt tot onbeheersbare situaties. Wegen zijn dagelijks verstopt, files groeien, het aandeel aan de verzuring door het verkeer is nog steeds even hoog en lijkt niet bestreden te kunnen worden en het aantal doden stijgt eerder dan dat het afneemt: gemiddeld 1500 doden per jaar. In zijn totaliteit is het dus bedrog dat de auto ons zoveel meer vrijheid en beheersing heeft gegeven.

Nu kunnen we denken dat het belangrijkste probleem bij het verkeer de bereikbaarheid is. Dat is wat we horen van mevr. Maij-Weggen. Er moeten immers weer zoveel nieuwe tunnels en wegen bij want de files groeien. Maar is bereikbaarheid het belangrijkste probleem? Er is toch veel meer aan de hand? Wat is er meer aan de hand en waarom zijn deze problemen veel ernstiger? Ik zet ze eens even op een rij.

1. Het verkeer draagt 20% bij aan de totale verzuring door met name de uitstoot van stikstofoxiden en in geringere mate door de uitstoot van zwaveldioxide. De gevolgen van de verzuring zijn in alle toonaarden verwoord: meren verzuren, bossen sterven, heidevelden vergrassen, monumenten worden aangetast. Ook landbouwgewassen wordt schade aangedaan door verzuring. En dan hebben we nog niet eens gesproken over de menselijke gezondheid. Wat voor effect heeft verzuring op onze longen? Op onze vitaliteit?

2. Het verkeer draagt voor 50% bij aan het zogenaamde broeikas-effect door de uitstoot van kooldioxide,

koolwaterstoffen en stikstofoxiden. Volgens de theorie van het broeikas-effect stijgen hierdoor de temperaturen op aarde, waardoor het poolijs gaat smelten en de zeespiegel gaat stijgen. Tegelijkertijd wordt onder invloed van zonlicht chemische reacties aangegaan met deze gassen, waardoor er ozon wordt gevormd in de lagere luchtlagen. Dat is gevaarlijk voor mens, plant en dier. In de hogere luchtlagen (op ongeveer 40 km hoogte) daarentegen wordt de ozonlaag afgebroken waardoor we niet meer beschermd zijn tegen de schadelijke ultraviolette straling van het zonlicht. Het aantal gevallen met huidkanker stijgt dan ook schrikbarend.

3. Door het verkeer kennen we een grote vervuiling met lood. Het bermgras van autowegen is zo giftig, dat het als chemisch afval beschouwd moet worden en na maanden slechts met vergunning gestort mag worden. Niet alleen het bermgras ondervindt nadelige effecten van lood, ook de menselijke hersenen worden aangetast door een teveel aan lood.

4. Het verkeer slokt enorm veel grondstoffen op. Van de olievoorraad wordt 25% als brandstof voor auto's gebruikt; door de introductie van de katalysator raakt de hoeveelheid platina snel uitgeput. Sommigen schatten dat de voorraad olie het eerst verbruikt zal zijn: over ongeveer 50 jaar.

5. Door de aanleg van wegen zijn veel natuurgebieden en landschappen versnipperd, waardoor veel rust voor de dieren is verdwenen en groepen dieren geen kans meer zien zich van de ene plaats naar de andere te begeven.

6. Wegen nemen veel ruimte in beslag door parkeerterreinen en zones langs de wegen.

7. Door het wegverkeer heeft ongeveer 50% van de Nederlanders last van geluidshinder.

8. De onveiligheid is toegenomen: jaarlijks ongeveer 1500 doden en 50.000 gewonden (gelijk aan een gemiddeld grote stad), waarvan meer dan 10% blijvend invalide.

9. Het verkeer zorgt voor een gigantisch afvalprobleem door: autowrakken (per jaar 500.000), afgewerkte olie (60.000 ton), oude autobanden (35.000), kankerverwekkende asbestdeeltjes door slijtage van remvoeringen (450 ton).

Een ongelooflijke waslijst. En dan heb ik het nog niet eens gehad over onze jachtige levensstijl die door de auto wordt bevorderd of over het opraken van zuurstof door verbranding van fossiele brandstoffen, zoals benzine of gas. Terwijl we tegelijkertijd nieuwe zuurstofaanmaak tegen gaan door het kappen van tropische regenwouden en door het toestaan van de verzuring.

De maatregelen waar de overheid veel heil van verwacht: schone auto's, rekening rijden en geluidswallen, staan in geen verhouding tot de ernst van de situatie. Daarom roept de milieubeweging al jaren dat er een trendbreuk nodig is. De huidige trend van het stijgend autogebruik moet doorbroken worden. In haar trendbreukscenario legt ze de nadruk op verbetering van het openbaar vervoer en stimulering van de fiets. Het autogebruik moet in dit scenario 70% verminderd worden. Dat kan gemakkelijk, schrijven ze, want de meeste (56%) autoritjes worden binnen een straal van 5 – 7,5 km gereden. Deze afstanden kunnen gemakkelijk gefietst worden. Bovendien is het zo dat een middenklasse auto toch al gauw f 500,- tot f 800,- per maand kost. Van dit bedrag kan heel wat afgereisd worden met het openbaar vervoer.

En zetten we alle tijd die aan de auto is besteed (garage, file, stoplichten, wassen) af tegen het aantal kilometers, dan blijkt de gemiddelde snelheid van de auto slechts 18 km per uur te zijn!

Al met al zouden we als weldenkende mensen op basis van al deze nuchtere feiten het gebruik van de auto sterk moeten afraden.

Het tegendeel echter gebeurt. Het probleem wordt moeilijker als we het autogebruik in de kerk aan de orde stellen. Hoe moeten we als christen het autogebruik in zijn totaliteit beoordelen?

Ik noem een paar bijbelse noties, die in dit verband van belang zijn:

1. Rentmeesterschapsmotief: Gen. 2:15. We worden hier als mens opgeroepen om de aarde te bewerken en te bewaren. Door de toename van het autogebruik bewaren we de aarde nauwelijks. Welk antwoord geven we God als Hij ons ter verantwoording roept?

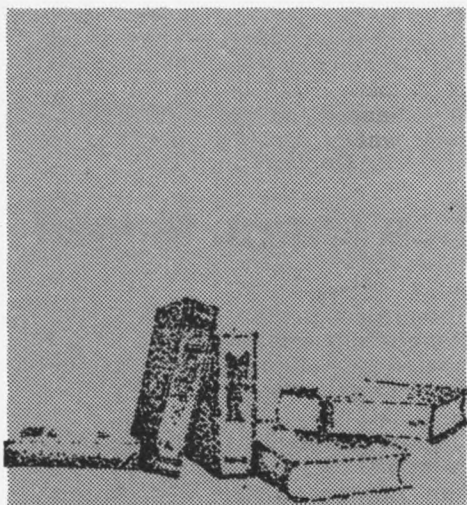
2. Naastenliefde: hebben we onze naaste lief als er zoveel doden en gewonden vallen door het verkeer, als we de lucht zo verzieken dat de

toekomstige generatie straks geen schone lucht meer heeft?

3. Gerechtigheidsgedachte: een auto is eigenlijk overbodige(?) luxe. Miljoenen mensen sterven van de honger en wij willen geen verworvenheid opgeven. Bovendien gebruiken we in het rijke Westen naar verhouding veel meer energie dan de armen (80% tegen 20%). Mogen we zo omgaan met de armen?

Uit bijbels perspectief is het heel belangrijk met welk motief u in de auto stapt. We moeten ons veel meer afvragen: dien ik God hiermee? Zorg ik voor de schepping? Mijn naaste? Onze kinderen? Hoe kan ik tot een verantwoord autogebruik komen? Moet ik de auto wel of niet wegdoen? Kan ik de auto delen? Carpoolen? Hoe gaan we naar de kerk? Pakken we de auto of fietsen we? Waar plannen we onze kerkelijke vergaderingen? Al met al indringende vragen. Het is misschien een idee om een werkgroep in te stellen, die zich inzet voor het behoud van de schepping in samenwerking met de milieubeweging. Het in kaart brengen van het verkeers- en vervoerplaatje van de kerk en de alternatieve mogelijkheden is een mooie start.

Boekbespreking

J. Meulink, Enschede

En God roept de vrouw

Al lange tijd wordt er een discussie gevoerd over de plaats en taak van de vrouw in de kerk. Voor en tegenstanders van de feministische theologie staan fel tegenover elkaar. Het is blijkbaar geen eenvoudige zaak om op grond van wat de Schrift ons zegt directe lijnen naar onze tijd te trekken.

Martie Dieperink, die zelf een feministische achtergrond had, maar zich daarvan heeft afgekeerd, heeft

onlangs een boek over dit vraagstuk geschreven. Al eerder heeft deze vrouwelijke theologe van zich laten horen, o.m. door een studie over de New Age beweging.

Hoewel ze in dit boek 'En God roept de vrouw' het feminisme duidelijk en geargumenteed afwijst, komt ze wel op voor de emancipatie van de vrouw. De vrouw moet in de kerk, zo schrijft zij, voldoende ruimte krijgen om haar gaven, die ze van God ontvangen heeft, te ontplooien. Waar het echter om gaat is, dat de christenvrouw die taak vervult, waartoe God haar geroepen heeft. We moeten dus zien te verstaan op welke plaats de vrouw door God is gesteld. Daar deze problematiek in alle kerken en kringen speelt, heeft ze voor deze studie de reformatische, de evangelische en de katholieke literatuur gelezen, die ze kon vinden. Het valt echter wel op, dat ze zich in hoofdzaak heeft beperkt tot geschriften, die de laatste tien jaar zijn verschenen. Jammer, want ook in vroegere jaren is hierover veel geschreven. Ik denk, om slechts één boek te noemen, aan het geschrift van dr. N.J. Hommes, 'De vrouw in de kerk', uitgekomen in 1951.

De schrijfster begint met de vraag of de Bijbel een patriarchaal boek is. Het antwoord is, dat de Bijbel niet in de eerste plaats een mannenboek is, maar het Woord van de sprekende God. De feministische theologie beweert, dat God zich wel in de Bijbel heeft geopenbaard, maar dat dit steeds is gegaan via de vertaling van zondige mensen. Daartegenover wijst de schrijfster op de belofte van Christus, dat Hij de Trooster zal zenden, die de weg zal wijzen tot de volle waarheid. Deze feministische interpretatie loochent het werk van de Heilige Geest, zo is haar conclusie.

Het moderne gelijkheidsdenken wordt door haar afgewezen. God maakt geen onderscheid in klassen of rassen, maar dat betekent niet, dat elk onderscheid tussen man en vrouw ophoudt te bestaan. De Bijbel kent geen ideologie van gelijkheid, maar dat betekent niet, dat elk onderscheid tussen man en vrouw ophoudt te bestaan. De Bijbel verkondigt de gelijkwaardigheid van man en vrouw.

Naast die gelijkwaardigheid wijst de Bijbel ook op het verschil tussen man en vrouw. Adam, die het eerst geschapen is, vertegenwoordigt als man de mensheid. De vrouw is uit de man geschapen als hulp. Man en vrouw moeten elkaar aanvullen. T.a.v. de plaats in het gezin stelt zij, dat man en vrouw samen voor het gezin zorgen, maar er is voor beide wel een taakverdeling. De Bijbel geeft als algemene richtlijn aan, dat de man zijn werk buitenhuis doet en voor het levensonderhoud van het gezin zorgt en dat de vrouw in het huis op een meer directe manier in de behoeften van het gezin voorziet.

Eeuwenlang, zo meent zij, was het ook al gebruikelijk, dat de man kostwinner is en de vrouw in huis voor het gezin zorgt en dat ligt in Gods scheppingsorde verankerd.

Ik zet hier toch een vraagteken achter. Waar leert de Schrift dit? Vergeet de schrijfster ook niet, dat bedrijf en gezin vroeger niet zo ver uiteenlagen.

De ondergeschiktheid van de vrouw, zo stelt zij, is niet maar een gevolg van de zondeval, waarvan we door Christus bevrijd zijn maar berust op de scheppingsorde. Deze ondergeschiktheid duidt niet op minderwaardigheid. Man en vrouw moeten wederzijds aan elkaar onderdanig zijn. De man heeft echter het beslissingsrecht in zaken die met Gods ordening te maken hebben. Ik geloof, dat de schrijfster ook hier de plaats van de vrouw wat miskent.

Wat te gemakkelijk concludeert ze soms tot het primaat van de man. Zo concludeert ze uit het feit, dat Jezus alleen met mannen het Avondmaal gevierd heeft, dat Hij bepaalde ambtsbedieningen alleen aan mannen heeft toevertrouwd.

Van vrouwelijke ambtsdragers wil ze niet weten en zij tracht ook te bewijzen, dat in de eerste eeuwen vrouwen ook geen ambten in de kerk hebben bekleed. Te gemakkelijk gaat ze m.i. voorbij aan het feit, dat bv. in Rom. 16:1 Phebe, diakones van de gemeente genoemd wordt. Merkwaardig is, dat op blz. 100 gesteld wordt, dat we er rekening mee moeten houden, dat onze kerkelijke ambten anders kunnen functioneren dan in bijbelse tijden. Daardoor kan een vrouw als ouderlinge of diaken taken verrichten, waartoe ze gerechtigd is, hoewel het ambt van oudste of diaken in de Bijbel uitsluitend door mannen werd bekleed. We mogen dus, zo zegt zij, niet onge nuances de vrouw in het ambt afwijzen. Dus toch een kerkelijk ambt voor de vrouw?

Ik heb nog al wat kritische opmerkingen over dit boek gemaakt. Toch kan ik lezen van dit boek zeer aanbevelen. Het zet aan tot denken over dit belangrijke vraagstuk. Verder is er veel uit te leren over de taken, die de vrouw volgens Martie Dieperink wel vervullen mag.

Het is goed, dat we ons als kerken rustig over dit vraagstuk blijven bezinnen zonder elkaar bij verschil van mening te verketteren.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Vakantie

De vakantie zit er weer op. Mijn schoonmoeder liet vroeger zo'n mededeling altijd volgen door de opmerking: „Ach jae...je hewone leven is't best van aol." Ze was een volbloed Zeeuwse en verbloemde dat nooit.

Ik denk achteraf dat ze met die woorden wel gelijk had, want wat is het verrukkelijk om thuis te komen. Maar daar moet je wel eerst het huis voor verlaten en dat hebben wij ook met innig plezier gedaan.

We zijn dit jaar naar de Vogezen geweest en we waren bepaald niet de enige Nederlanders die deze vakantiebestemming als geschikt hadden bevonden.

De eerste camping was 'Complet'. „Je moet ook reserveren", zei een van de Nederlanders die bij het receptiegebouw rondzwierf, met een bestraffende blik.

„We kamperen juist om niet te reserveren," antwoordde ik koel. Want ik vind het maar niets om met Kerst een vakantie voor een half jaar later te regelen.

Hij haalde zijn schouders op en dreutelde met een blikje bier in zijn hand verder de camping op. „Dan moet je het zelf maar weten," zei zijn rug zo duidelijk als of hij het hardop had uitgesproken.

Ook de andere camping was vol en ik keek mijn man kommervol aan. „Hadden we toch?" „Moeten reserveren?....Ben je mal! We vinden wel iets." was zijn commentaar.

Inmiddels was het bijna avond en de temperatuur was voor onze begrippen erg hoog. Royaal boven de dertig graden. 't Was wel wennen!

Op de volgende camping was nog plaats en hij lag idyllisch tussen de bergen en aan een meer, maar het was er zo smerig, dat ik haast last kreeg van smetvrees. Zodra Reinier richting toilet ging, vloog ik hem achterna met een plastic tas met desinfecterende zeep, papier en een handdoek.

De camping was overigens ideaal voor jongeren, die dan ook in grote hoeveelheden aanwezig waren. 's Middags om twee uur werden de eerste vuurtjes voor de barbecue aangestoken en het fikte er door tot middernacht.

Hele bomen werden er uit het bos gesleept om met bijlen en zagen tot gewenste proporties terug gebracht te worden. Tot mijn verbazing hadden veel mensen dat gereedschap bij zich. Ik zou nooit op het idee gekomen zijn om naast de koffie en thee een bijl en een zaag in te pakken. Het lijkt zo bedreigend.

„De zuivere lucht van de bergen," lachte mijn man toen we 's avonds

om een uur of negen door de walm van vuurtjes en verbrande worst de camping overliepen.

„Weet je dat Jeanne d'Arc uit deze buurt kwam?" was mijn reactie.

„Wie was dat," vroeg Reinier onmiddellijk.

„Een mevrouw die akelig aan haar eind kwam," legde ik zuinig uit om hem niet te schokken.

„Wij gaan morgenavond ook een kampvuur maken hoor," zei mijn man die Reiniers behoefte om ook een vuurtje te stoken haarfijn aanvoelde.

„Wij poffen wel aardappels," vulde ik haastig aan.

Na een paar dagen sloegen we onze tenten op bij een plaatsje zo'n honderdvijftig kilometer zuidelijker. De ligging van de camping en de toiletgebouwen wedijverden met elkaar in schoonheid.

Reinier zette ik een half uur onder de douche terwijl ik mezelf er intussen van overtuigde dat de bomen op de berghellingen rondom ons echt waren en dat ik niet per ongeluk in een ansichtkaart was beland.

Langs de camping stroomde een riviertje door een bedding met veel stenen. Samen met een paar vriendjes maakte Reinier dammetjes van de keien in het water. Met moeite kregen we hem mee om de middeleeuwse stadjes en steden in de omgeving te bekijken.

Wat gebouwen....Hij bouwde zelf!

Zondagsmorgens gingen we in Munster naar de Evangelische Kirche.

De Vogezen zijn als grensgebied tweetalig en dat was soms wat verwarrend. De dienst om negen uur werd in het Duits gehouden en de Franstalige om tien uur. We kozen gemakshalve voor de Duitse dienst. „'k Versta er toch niets van," mokte Reinier die ook vakantie van de kerk wilde hebben.

„Je doet je best maar," antwoordde mijn man opgewekt.

We waren vroeg in de kerk en zagen de gemeenteleden en de vakantie-gangers binnenkomen. Het was zonder meer duidelijk wie 'wie' was, want de vakantie-gangers liepen de banken in en zetten zich neer, terwijl de gemeenteleden die in de banken schoven, even bleven staan, een gebed uitspraken en daarna gingen zitten.

De verhouding gemeenteleden-vakantie-gangers was fifty-fifty. De gemeenteleden bestonden uit oudere zusters en een enkele oudere broeder. Er waren er maar twee bij die de vijf en dertig uiterlijk niet haalden.

„Die mensen daar zijn ook Hollanders....en Gereformeerd. Ik wed dat ze nog Nederlands Gereformeerd zijn ook," zei ik tegen mijn man en wees bedekt naar een groepje vakantie-gangers dat zich neerzette aan de andere kant van het gangpad.

„Natte-vinger-werk," zei mijn man nuchter.

„Niks hoor....ik haal de onzen er zo uit," pochte ik. „Ik ken dat 'niet van de wereld, maar wel in de wereld'." Dat het gezelschap uit Holland kwam konden we bij het verlaten van de kerk constateren toen ze met elkaar praatten. 's Maandagsmiddags zag ik een broeder uit het groepje bij de supermarkt in Munster uit zijn auto stappen. Janse „Zwolle stond er op de bagageklep. Ik heb me beheerst en ik heb hem niet aan zijn mouw getrokken, maar de verleiding was groot.

Kampen was natuurlijk overtuigender geweest, maar Zwolle klinkt ook al erg Nederlands Gereformeerd. Tenminste...

M. de Jonge, Voorburg

Een enorm tegoed

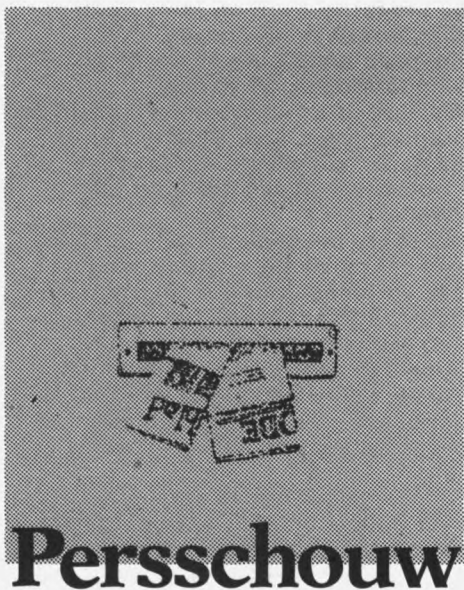
Zondag, 5 augustus jl. is ds. Geert Boogaard overleden, 82 jaar oud. Hij heeft ons veel nagelaten: 17 bundels gedichten; de 18e verschijnt binnenkort.

Onze lezers hebben zo'n jaar of tien geleden regelmatig kennis gemaakt met zijn werk, waarin hij op bijzondere manier getuigde van Gods genade voor zondaren. Ook van wat we in de toekomst zullen ontvangen. Deze bijzondere man 'woonde in het Woord'.

Einde en begin

Zo kan het gebeuren tegen het einde, dat je het gevoel hebt aan het begin te staan en rondloopt in het geloof aan een enorm tegoed.

uit 'Leven voorgoed', Callenbach, Nijkerk, 1989

O. Mooiweer, Enschede

Wij knipten uit 'GETROUW' - Orgaan van de Internationale Raad van Christelijke Kerken - onderstaand stuk:

Honger in Rusland

'Evangelical Action', het blad van de Australische Bijbelunie, bevatte een uitvoerig artikel over een opmerkelijke geestelijke honger in Rusland. Gods wereld is groter dan die van het kerkverlatende westen! Ds. Brian Harper rapporteert over een bezoek aan de Sovjetunie. Hij schrijft o.a.: „Wij hebben van dit Boek gehoord. Waar kunnen wij een exemplaar krijgen?” Dat was de vraag van de menigte toen er een Bijbel van hand tot hand ging. Ik stond op het stadsplein van Kiew, de hoofdstad van de Oekraïne en zag de mensen die van het brood des levens verstoken waren. Ze waren gekomen om te luisteren naar een jonge openlucht prediker. Van 's morgens zes tot 's avonds tien hebben een aantal jonge christenen daar in woord en lied de blijde boodschap verkondigd. Tussen de toespraken door begaven zij zich onder het volk voor een persoonlijk gesprek en het beantwoorden van heilbegerige vragen. Een paar dagen tevoren waren deze jeugdige evangelisten door de politie gewaarschuwd dat ze gearresteerd konden worden. Maar het volk maakte hen duidelijk dat ze die jonge predikers met rust moesten laten, ze deden immers niemand kwaad. Twee avonden achtereen hebben wij het gebeuren op deze moderne 'Areopagus' gadegeslagen. Is het misschien een louter plaatselijke aangelegenheid? Een paar dagen tevoren had ik een ontmoeting met een Sovjet-voorganger uit Polen. Hij moest zijn gemeente vragen op een bepaalde zondagavond thuis te blijven, zodat er

plaats zou zijn voor al die ongelovigen die het Woord Gods wilden horen!

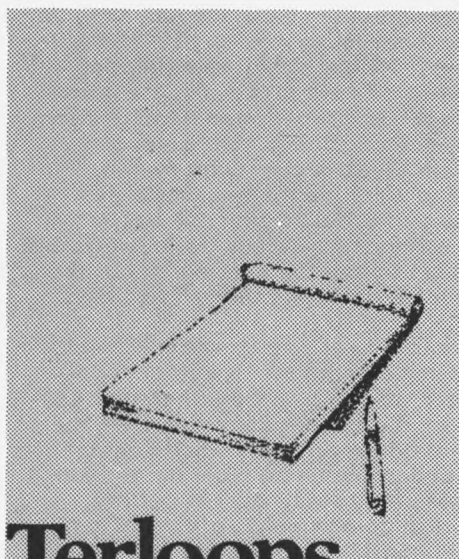
Op een zondagmorgen had ik het voorrecht te spreken in die bekende centrale Baptistenkerk in Moskou. Ik wist wel dat die lange tijd had gediend als een 'show' van de communisten om buitenlandse bezoekers een goede indruk te geven. Maar nooit heb ik tegenwoordigheid des Heeren ervaren als daar. Zonder enige beperking kon het Woord worden verkondigd. Een sfeer van onderlinge liefde en bewogenheid, tranen van verbrokenheid als gesproken werd over zonde en bekering, waren duidelijke tekenen. Na afloop kreeg ik briefjes met namen en adressen van mensen die vroegen om een Bijbel. Dergelijke dingen zijn in de huidige Sovjetunie niet ongewoon. Onlangs is Jim Irwin daar geweest, de man die op de maan heeft gewandeld. Hij hield evangelisatie-bijeenkomsten. Hij nam een lijst van ongeveer 15.000 adressen mee terug van mensen die een Bijbel wilden. Op een boeken-tentoonstelling was er voor 't eerst een mogelijkheid om Bijbels en christelijke lectuur te laten zien. Lange rijen van mensen kwamen een Nieuw Testament halen. Ik heb hun roep gehoord. De deur is open, maar wij weten niet of het zo zal blijven. Doe wat u kunt en begeleid de zoekenden met uw gebeden.”

Het Woord doet zijn werk. Dat konstateerde Luther al in zijn tijd. En de eeuwen door heeft de Bijbel mensenharten veroverd en omgebogen. De mens staat van nature naar zichzelf toe gekromd. Maar alleen als hij gericht is op God en zijn gebod en evangelie is er toekomst voor dat kroonstuk van Gods schepping.” Toch hebt Gij hem bijna goddelijk gemaakt, en hem met heerlijkheid en luister gekroond” (Psalm 8:6). Duizelingwekkende woorden, afkomstig van David, geïnspireerd door de Heilige Geest, die de oorspronkelijke verhevenheid van de mens in beeld brengen. Door de zondeval stortte de mens van een top van eer in eeuwige verwoesting neer. Maar de HERE zocht hem op, omdat Hij het contact met de mens niet wilde en wil missen. En heel het Woord van de heilige God getuigt ervan hoe sterk God is in zijn zoekende liefde. Waar het Woord geopend wordt gebeuren er nog steeds wonderen. Soms zijn we somber gestemd vanwege een teruglopend kerkbezoek in Nederland. En dat ondanks een toenemende Bijbelverspreiding. Terwijl toch de weg van het Woord de weg naar de kerk is! We mogen nooit het één van het ander losmaken. Maar de HERE kan ervoor zorgen, dat plotseling het getuigenis van de Schriften van Oud- en Nieuw-Testament weer massaal gaat aanslaan. Laten we niet betweterig poneren, dat dat tot de onmogelijkheid

den hoort. Wij hebben de toekomst niet in onze zak. Als wij maar trouw zijn in het beleven en doorgeven van de boodschap van het evangelie aan anderen.

Als de verkondigers van het grote nieuws zich maar permanent bewust zijn van hun roeping tot *bezielde prediking*. Hoe waar is in dit verband het woord van Luther: „Wie het predikambt wordt opgelegd, die wordt het hoogste ambt in de christenheid opgelegd”. De prediking geschiedt immers op gezag van Christus, die zijn bloed gaf tot verlossing van onze zonden.

Maar dit blijven alleen maar mooie woorden als wij de werkzaamheid van het indringend gebed vergeten! „Ach, leer mij, arme dwaas, hoe dat ik bidden moet!”

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Aan de gezegende Grot van Lourdes heb ik voor U gebeden!

Om meteen elk misverstand onmogelijk te maken: ik ben niet bezig over te gaan tot de rooms-katholieke kerk. Waarom dan wel dit opschrift? Hier komt het antwoord: Ruim 4 jaar geleden schreef ik iets over Marietje. Ze was toen 77 jaar. Ik schreef toen, dat Marietje bij ons thuis meer was dan een persoon. Marietje was voor ons ook zo iets als een begrip. Was! Want in de maand mei, kort na haar 81ste verjaardag, is ze gestorven. Ze was al een half jaar aan het toppen, dan met dit en dan met dat en uiteindelijk heeft Marietje het moeten aanvaarden, dat ze haar leven niet in eigen hand had. Dat was moeilijk voor haar. Als U zich nog iets kunt herinneren van wat ik vier jaar geleden over haar schreef, kunt U dat begrijpen. Marietje was altijd nogal zuinig en op deze manier zeg ik het heel vriendelijk. Ze had een hekel aan geld uitgeven en mijn goede onder-

richt heeft weinig geholpen. Een mens ziet niet altijd vruchten van zijn werk. Dat kan wel eens jammer zijn, maar er zal ook wel een goede kant aan zitten. Ook in het goede onderricht blijft een mens mens, dus onvolkomen.

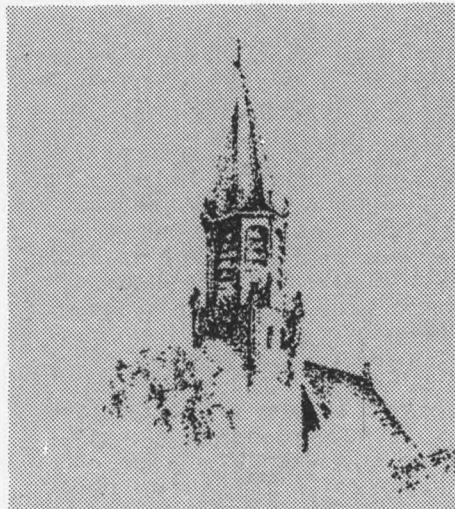
Een week voor haar sterven heb ik afscheid van haar genomen. Eigenlijk moet ik zeggen, dat Marietje afscheid van mij genomen heeft. Ze had wel in de gaten, dat ze niet meer beter zou worden. Ik zou met mijn vrouw op reis gaan („U hebt groot gelijk” zei ze altijd, als ik een of andere reis aankondigde, „had ik er ook maar meer van kunnen genieten”). En met tranen in haar ogen verzuchtte ze: „Als ik U nog maar terug zie, maar ik weet het niet.” Ik weet het niet. Tot kort daarvoor wist ze het altijd wel. Het liefst had ze regelmatig briefjes naar de hemel gezonden om haar wensen en willen kenbaar te maken.

Maar toen wist Marietje het niet meer. Ik weet niet wat ze de laatste dagen van haar leven heeft gedacht, over God of over haar geld, over haar leven of over haar fouten. Eén ding werd me bij het laatste gesprek duidelijk, dat ze zichzelf wat had overwonnen. Ze kon de touwtjes niet meer in handen houden, maar het hoefde ook niet meer zo nodig.

Daar ik haar nalatenschap moet afwikkelen, moest ik contact opnemen met haar erfgenamen en degenen, die een legaat krijgen. Bij die laatste groep hoort ook de pastoor in het dorp, waar ze woonde. In haar testament staat, dat het bedrag wordt gelegateerd „onder de verplichting daarvoor maandelijks een Heilige Mis te celebreren tot rust van mijn ziel”. Die woorden heeft Marietje niet gekozen, dat is de gebruikelijke formulering. Prompt kreeg ik van de pastoor een brief, waarin hij me voorrekende, dat, uitgaande van een 'H. Mis' per maand, er voor een bepaalde tijd voldoende was, mits de prijs per mis niet zal worden veranderd in de toekomst. Ik mocht die pastoor al niet, maar toen ik dat briefje kreeg, mocht ik hem helemaal niet meer. Toch heb ik hem in een net briefje verteld, dat ik die rekenerij maar vreemd vind en dat er volgens mij aan de zielerust van Marietje weinig zal veranderen door die missen. Maar die man moet nu toch maandelijks één keer de naam van Marietje noemen. En ik heb haar beloofd dit enigszins in de gaten te houden. Hoe ik dat doen moet, weet ik nog niet. Die pastoor had haar trouwens beter wat vaker kunnen bezoeken de laatste jaren. Maar ja... Ik denk, dat Marietje vaak eenzaam is geweest. Toen haar huis leeg was en de erfgenamen met allerlei spullen waren afgereisd, keek ik alle kasten nog even na. En toen vond ik in de keukenkast nog een stuk van een enveloppe, waarop ik in Marietjes handschrift het volgende las:

„Ik zou iemand willen hebben die mij tot in mijn diepste wezen verstaat
ik zou iemand willen hebben die samen met mij mijn wegen gaat
Die in moeilijke donkere dagen mij mijn verdriet wil helpen dragen
die ook in blijde gelukkige tijden in vreugde verbonden gaat aan mijn zijde
ik zou iemand willen hebben als mijn liefste tochtgenoot
ik zou iemand willen hebben die mij trouw blijft totterdood.”

Aan het papiertje zat met een speld vastgeprikt een ansichtkaart uit Lourdes met een afbeelding van Maria ('De Verschijning') en nog een apart kaartje met Maria en een vrouw aan haar voeten met de woorden „aan de gezegende Grot van Lourdes heb ik voor U gebeden!” In dat geloof heeft Marietje geleefd. En onze God is een barmhartig God.

Kerknieuws

Adreswijziging T.S.B.-sekretariaat/ kandidaat Dekker

M.i.v. 30 augustus 1990 luidt het adres van het T.S.B.-sekretariaat (tevens adres van kandidaat Dekker): J. Dekker, Prins Mauritsers 69, 8071 NJ Nunspeet, tel. 03412-61671.

Elly en Rikkert op openlucht- evangelisatiedag in Wapenveld

Evenals vorig jaar organiseert de evangelisatie-commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Wapenveld ook dit jaar een openlucht-evangelisatiedag. Het evenement, dat gehouden wordt onder de naam 'SJALOOM-90', vindt plaats op zaterdag 8 september 1990

op het terrein van de MAVO aan de Klapperdijk te Wapenveld. Het programma begint om 10.00 uur en duurt tot ca. 16.30 uur. Als sprekers zullen aanwezig zijn de predikanten L.W.G. Blokhuis en D. Baas uit Wapenveld, S. Landheer uit Kampen en A. van der Veer uit Zwolle.

Naast het bekende duo Elly en Rikkert zal muzikale medewerking worden verleend door gospelgroep Hodia uit Wapenveld, het accordeonduo Wolbers en Ros en het duo Henk-Jan en Frans uit Winschoten. Verder zal er een markt worden gehouden waar diverse christelijke organisaties zich zullen presenteren.

Het thema voor deze dag is 'Hoop voor de toekomst', waarmee gewen zal worden op het feit dat wie, de Here Jezus kent als zijn Verlosser en Heer, hoop mag hebben voor nu en later, wat er ook gaat gebeuren.

U wordt van harte uitgenodigd voor 'SJALOOM-90' en als u komt probeert u dan een niet-gelovige mee te nemen.

Verder wordt u gevraagd om deze dag in uw gebed aan de Here op te dragen. Indien u meer informatie over SJALOOM-90 wenst dan kunt u contact opnemen met de heer F. van Winsum (05206-79870) of de heer R. Heirbaut (05206-70319).

Wij citeren uit het persverslag van de vergadering van de regio Den Haag op 21 juni 1990

1. Sinds de vorige regiovergadering kwamen er drie nieuwe predikanten in de regiokerken: Janse, Schuurman en Arnold. Zij worden welkom geheten.
2. Br. G. Alkema te Bodegraven, lid van Alphen aan de Rijn, wordt namens deze regio benoemd in de Raad van Toezicht en Advies Theologische StudieBegeleiding.
3. Br. C.P. Kleingeld te Alphen aan de Rijn heeft zijn doctoraal examen theologie afgelegd. Hij is intussen beroepbaar verklaard in de Ned. Geref. Kerken (red.).
4. Op verzoek van Rijswijk wordt er gesproken over het besluit van Oegstgeest zusters der Gemeente toe te laten tot het ambt van ouderling. Verscheidene kerken betreuen het, dat Oegstgeest een besluit heeft genomen dat vooruitloopt op besluitvorming terzake door de Landelijke Vergadering en dat volgens sommigen ook de Schrift zelf raakt. Desgevraagd bevestigt de voorzitter namens de kerkeraad van Oegstgeest de aanhoudende bereidwilligheid tot luisteren naar Schriftuurlijke argumenten zo die naar voren gebracht mochten worden tegen de toelating.
5. De cursus voor ambtsdragers uitgaande van de St. voor Jeugdzorg etc., die is bijgewoond door een flink aantal ambtsdragers uit de regio, was een succes!

6. De kerk van Lisse deelt mee, dat Ds. Vos ruim een jaar als legerpredikant zal functioneren.

7. De kerk van Alphen aan de Rijn deelt mee, dat Ds. Janssens in het najaar voor 100% voor de groeiende Gemeente van Alphen beschikbaar zal zijn.

8. Br. Nugteren vertelt van het Evangelisch Jongerenhuis te Leiden en licht het belang ervan voor eerstejaars studerenden toe.

J.J. Vonk, scriba

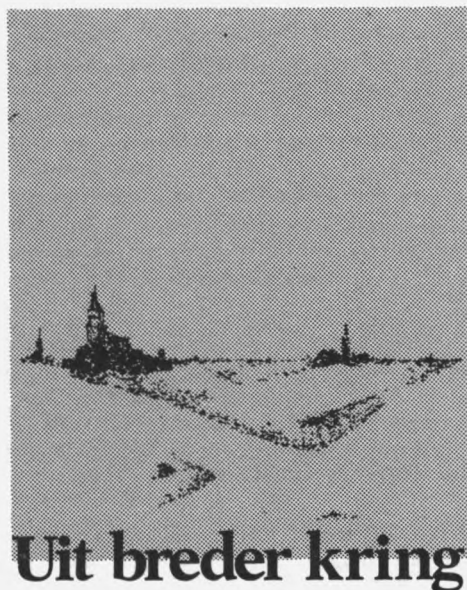
Theologisch Studie Gezelschap

Door het TSG zijn in het najaar van 1990 de volgende vergaderdata gepland:

- 17 september (preek over een tekst uit het OT)
- 29 oktober (W. Smouter, Huisbezoek aan jongeren)
- 10 december (preek over een tekst uit het NT)

Alle belangstellende predikanten zijn van harte welkom op het vertrouwde adres: het kerkgebouw van de Ned. Geref. Kerk te Breukelen. Nadere informatie is te verkrijgen bij:

M.H.T. Bieuwenga, tel. 05270-16565 en/of J.C. Schaeffer, tel. 055-416737.

Uit breder kring

Bijzondere Leerstoelen Reformatrice Wijsbegeerte

De Stichting voor Reformatrice Wijsbegeerte stelt zich ten doel mogelijkheden te scheppen voor een uitwisseling van gedachten over de relatie tussen wetenschap en geloof. Meer dan ooit is het gedachtengoed van de reformatrice wijsbegeerte belangrijk voor het verkrijgen van inzicht in de vragen waarvoor onze samenleving ons stelt. Daarbij gaat het zowel om een structurele analyse van de werkelijkheid als om een kritische analyse van de cultuur. De

vestiging en instandhouding van bijzondere leerstoelen aan Nederlandse universiteiten draagt hiertoe bij. Op dit moment zijn er bijzondere leerstoelen vanwege de Stichting voor Reformatrice Wijsbegeerte aan de universiteiten in Delft, Eindhoven, Groningen, Leiden, Rotterdam, Utrecht en Wageningen.

Programma's voor de eerste helft van het academisch jaar 1990-1991

Technische universiteit Delft

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over **Moderne Wijsgerige Stromingen**: Welke vragen en problemen komen in de filosofie aan de orde? Hoe is men daar in de loop van de geschiedenis mee omgegaan? Welke rol speelt het christelijk geloof daarbij? Deze vragen komen in de kolleges aan de orde. Moderne filosofische stromingen als positivisme, pragmatisme, existentialisme, marxisme, systeemdenken en andere zullen de revue passeren. Ook zal aandacht besteed worden aan oplossingen die de zogenaamde **New Age Beweging** biedt voor oude en moderne wijsgerige vragen. De kolleges hebben wekelijks plaats op vrijdag 10.45-12.30 uur, vanaf 14 september. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Technische universiteit Eindhoven

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over **Moderne Wijsgerige Stromingen**. Hetzelfde college als in Delft. De kolleges hebben wekelijks plaats op donderdag 10.45-12.30 uur vanaf 13 september in Het Auditorium, Den Dolech 2, Eindhoven. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Rijksuniversiteit Groningen

Prof.dr. H.G. Geertsema zal kolleges verzorgen over **Hermeneutiek en de grondslagen van mens- en cultuurwetenschappen**: Het college is gericht op inzicht in de betekenis van de hermeneutiek voor het verstaan van de cultuur en de plaats van de mens daarin. Verschillende aspecten van de filosofische hermeneutiek zullen worden besproken in verband met denkers als Dilthey, Gadamer, Habermas en Derrida. Hierbij zal besproken worden: „Hermeneutiek. Filosofische grondslagen van mens- en cultuurwetenschappen” door Th. de Boer e.a. De kolleges hebben wekelijks plaats op maandag 16.15-18.00 uur vanaf 10 september in het Akademiegebouw, zaal 012, Broerstraat 9, Groningen. Nadere informatie is verkrijgbaar bij Prof.Dr. H.G. Geertsema (tel. 03449-1659).

Rijksuniversiteit Leiden

Momenteel is de leerstoel in Leiden

vakant. Het eerste semester worden er geen kolleges reformatrice wijsbegeerte gegeven. Over de kolleges in het tweede semester wordt later in 'Aspekten' nader bericht.

Erasmusuniversiteit Rotterdam

Prof.dr. B. Kee zal kolleges verzorgen over **Het technische wereldbeeld**: Sinds de jaren 50 van onze eeuw heeft de computertechniek zich stormachtig ontwikkeld. Daarmee ontwikkelde zich tegelijk het systeemdenken, dat ook toegepast wordt op andere levensterreinen dan de computertechniek alleen. Men kan stellen, dat ons wereldbeeld een technisch wereldbeeld is, waarin het systeemdenken steeds bepalender wordt. Deze typering van de moderne tijd is nog treffender dan de bekende aanduiding met 'wetenschappelijk wereldbeeld'. Tijdens de kolleges zullen we nagaan wat de inhoud van dit nieuwe technische wereldbeeld is, op welke wijze het zich op verschillende levensterreinen uit en welke kritiek daarop uitgeoefend moet worden. De kolleges vinden wekelijks plaats op dinsdag 15.25-17.05 vanaf 4 september op complex Woudenstein, Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam. Nadere informatie is te verkrijgen bij Prof. Dr. B. Kee (EUR kamer PT-32, tel. 010-4081168 of 02979-85030).

Rijksuniversiteit Utrecht

Prof. dr. H.G. Geertsema zal kolleges verzorgen over **Hermeneutiek en de grondslagen van mens- en cultuurwetenschappen**. Hetzelfde college als in Groningen. De kolleges vinden wekelijks plaats op dinsdag 16.15-18.00 uur vanaf 11 september in De Uithof, Gebouw Zuid, zaal E 204, Utrecht. Nadere informatie is verkrijgbaar bij Prof.Dr. H.G. Geertsema (tel. 03449-1659).

Landbouwniversiteit Wageningen

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over **Moderne Wijsgerige Stromingen**. Hetzelfde college als in Delft. De kolleges hebben wekelijks plaats op maandag 15.30-17.15 uur vanaf 10 september in De Leeuwenborch, Hollandseweg 1, Wageningen. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Interserve (B.M.Z.G.)

Dezer dagen ontvingen wij het jaarverslag van Interserve, bij velen beter bekend onder de naam Bijbelse en medische Zendingsgemeenschap (B.M.Z.G.). Wie op de hoogte wil komen en blijven van zendingactiviteiten en medische zorg in Centraal- en Zuid-Azië, in het Midden-Oosten en Noord-Afrika adviseren wij een exemplaar van dit verslag aan te vragen bij Interserve, Krakelingeweg 10a, 3707 HV Zeist.

Tel.: 03404-13741. Het bevat een overzicht van alle activiteiten in die gebieden met inbegrip van een opgave van de medewerkers in die streken.

Werkgroep Recreatie Lichamelijk Gehandikapt

VAKANTIEWEKEN voor LICHAAMELIJK GEHANDIKAPTEN en OUDERE LEDEN van onze kerken.

De meeste vakanties zijn inmiddels achter de rug en iedereen is of gaat weer aan het werk.

Niet iedereen heeft echter van een vakantie kunnen genieten: wij noemen de ouderen en lichamelijk gehandicapten.

Voor hen organiseert de werkgroep opnieuw een vakantieweek en wel D.V. van 3-10 november a.s. in het F.D. Roosevelthuis te Doorn.

Het Rooseveltthuis is geheel aange-

past, zonder drempels en met veel
éénpersoonkamers.
Alle hulp die u eventueel nodig hebt
is aanwezig.

Hebt u belangstelling of wilt u inlichtingen dan kunt u terecht bij het Secretariaat van de Werkgroep R.L.G. p/a Postbus 2214, 3440 DE te Woerden. telefoon 03480-22530.

GELOOF, HOOP en LIEFDE

Op 13 september 1990 hopen

Hans Koopman en Hanny Ruigendijk

te trouwen om 13.00 uur in het stadhuis
te Dordrecht.

Receptie:
Postiljon Motel, Rijkssstraatweg 30,
van 17.30-19.30 uur aldaar.

Receptie in Enschede:
18 september: „Assinkhof”,
Hengelosestraat 437 van 19.00-21.30 uur.

Toekomstig adres:
Kemnalanden 59, 7542 HM Enschede.

*Geprezen zij de Heer.
Dag aan dag draagt Hij ons;
die God is ons heil (Ps. 68 vs. 20)*

1945

28 augustus

1990

Sjoerd de Vries en Cor Groot

Wij feliciteren onze ouders en grootouders met hun 45-jarig samen-zijn! Wij danken God, die hen voor elkaar en voor ons spaarde.

Wezep	: Niek en Willy
Oosterbeek	: Harry en Marianne Esther, Rachel, David
Apeldoorn	: Hetty en Jan Sjoerd, Matthias, Janneke
Voorthuizen	: Heleen en Arnold Thijs, Corine, Bart
Apeldoorn	: Marjon en Henk Michaël, Simon

Augustus 1990
Drienerstraat 105
7551 HR Hengelo